อนุสรณ์

งานพระราชทานเพลิงศพ

ร.ท. นายหาญณรงค์รอน
(บัว อินทรสถิตย์)

ณ เมรุ

วัดมหาบุศย์

วันอาทิตย์ที่ ๓๐ พฤษภาคม ๒๕๑๙

อนุสรณ์

ในงานพระราชทานเพลิงศพ

ร.ท. นายหาญณรงค์รอน (บัว อินทรสถิตย์)

ณ เมรุ

วัดมหาบุศย์

วันอาทิตย์ที่ ๓๐ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๑๙

ขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูง

แด่ท่านที่กรุณามาเป็นเกียรติ

ในงานพระราชทานเพลิงศพ

ร.ท. นายหาญณรงค์รอน (บัว อินทรสถิตย์)

ขออภัยในสิ่งขาดตกบกพร่อง

ซึ่งอาจจะเกิดขึ้นในงานนี้

เจ้าภาพ

คำนำ

ในงานพระราชทานเพลิงศพ ร.ท. นายหาญณรงค์รอน (บัว อินทรสถิตย์) กำหนดวันที่ ๓๐ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๕๑๙ ดิฉันคิดใคร่จะจัดทำหนังสือเพื่อแจกเป็นอนุสรณ์ ในงานนี้ และพยายามอยากจะได้หนังสือที่เป็นสาระประโยชน์เกี่ยวกับพระพุทธศาสนา จึงได้ปรารภกับท่านพระครูพิทักษ์-ถาวรคุณ เจ้าอาวาสวัดมหาบุศย์ ขอให้ท่านช่วยหาหนังสือที่เป็นเรื่องเกี่ยวกับทางพระพุทธศาสนา เพราะคุณพ่อท่านเป็นผู้เลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนาเป็นอย่างยิ่ง ท่านพระครูท่านก็ได้กรุณาจัดทำหนังสือเล่มนี้ขึ้นให้ โดยท่านได้ช่วยติดต่อท่านผู้ที่เกี่ยวข้อง คือท่านพระครูปลัดนันทโชติ คณะ ๓ วัดมหาธาตุ พระนคร ซึ่งมีความใกล้ชิดสนิทสนมกับท่านผู้ประพันธ์เรื่อง "สู่แดนพุทธภูมิ" เล่มนี้ คือ พระเทพวิสุทธิโมลี เจ้าอาวาสวัดไทยพุทธคยา อินเดีย ซึ่งขณะนี้ท่านก็ยังอยู่ที่อินเดียอยู่ การที่จะติดต่อขออนุญาตจากท่านโดยตรงก็เกรงว่าจะไม่ทันเพราะมีเวลาจัดทำน้อยมาก แต่ท่านพระครูปลัดนันท-โชติ ก็ได้กรุณารับรองให้พิมพ์ได้ เพราะท่านเจ้าของบทประพันธ์ท่านก็ยินดีที่จะเผยแพร่เป็นวิทยาทานอยู่แล้ว จึงมอบให้ท่านพระครูพิทักษ์ถาวรคุณ เจ้าอาวาสวัดมหาบุศย์จัดพิมพ์ได้ตามประสงค์.

หนังสือเรื่อง "สู่แดนพุทธภูมิ" นี้เคยได้พิมพ์หลายครั้งแล้ว และทั้งเคยพิมพ์แจกที่วัดมหาบุศย์นี้มาก่อนด้วย แต่เห็นว่ามีสาระประโยชน์เกี่ยวกับพระพุทธศาสนาเป็นอย่างดี เพราะเป็นเรื่องราวที่แนะนำให้รู้จักถึง "พุทธสังเวชนียสถานทั้ง ๔" ของพระพุทธเจ้าอย่างละเอียดถี่ถ้วน อ่านเข้าใจง่าย เกิดความรู้แก่ผู้สนใจเป็นอย่างดียิ่งตั้งแต่ต้นจนจบ

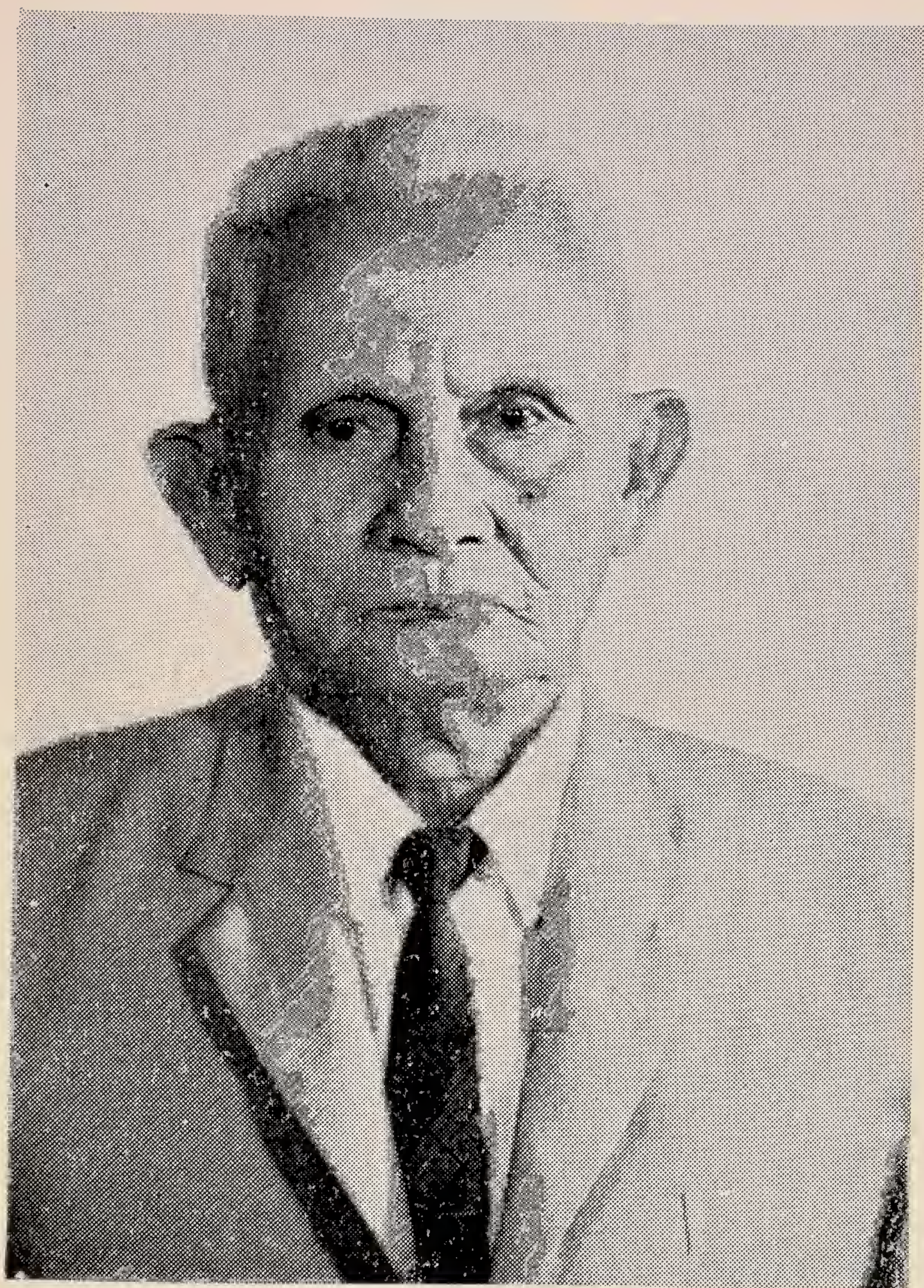
ในการพิมพ์ครั้งนี้ ท่านพระครูพิทักษ์ถาวรคุณ เจ้าอาวาสวัดมหาบุศย์ได้มอบให้พระภิกษุประเวศ วุฑฺฒิโย จัดทำและสอบทาน เพื่อรักษาความเดิมของท่านผู้ประพันธ์ไว้ให้ถูกต้อง กับทั้งให้ช่วยเรียบเรียงประวัติของคุณพ่อ ร.ท. นายหาญณรงค์รอน (บัว อินทรสถิตย์) ผู้มรณะกรรม พิมพ์ไว้ต่อจากคำนำนี้ด้วย

ดิฉันจึงขอขอบพระคุณต่อท่านเจ้าของบทประพันธ์ และท่านพระครูปลัดนันทโชติ ตลอดจนท่านพระครูพิทักษ์ถาวรคุณ เจ้าอาวาสวัดมหาบุศย์ที่ได้กรุณาช่วยจัดการจนได้จัดพิมพ์หนังสืออันมีค่าเล่มนี้ออกเผยแพร่เป็นธรรมวิทยาทาน ทั้งขออำนาจกุศลทั้งปวงนี้ จงเป็นพลวปัจจัยดลบันดาลให้คุณพ่อ ร.ท. นายหาญณรงค์รอน (บัว อินทรสถิตย์) ผู้วายชนม์

ประสบแต่อิฏฐคุณมนุญผล ตามควรแก่คติวสัยในสัมปรายภพ สมดังมโนปณิธาณของบุตร, หลาน ตลอดจนญาติมิตรของคุณพ่อทุกประการ เทอญ.

อัมพร โสภโณดร

๓๐ พ.ค. ๑๙

ร.ท. นายหาญณรงค์รอน
(บัว อินทรสถิตย์)

ชาตะ ๓๐ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๒๖

มรณะ ๒๙ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๗

ประวัติ

ร้อยโท นายหาญณรงค์รอน

นามเดิม	นายบัว อินทรสถิตย์
บ้านเกิด	คลองพระโขนง ใกล้วัดมหาบุศย์ อำเภอพระโขนง จังหวัดนครเขื่อนขันธ์ (ปัจจุบันคือ แขวงพระโขนง เขตพระ-โขนง จังหวัดกรุงเทพมหานคร)
เกิด ณ วัน	อังคาร แรม ๑๔ ค่ำ ปีมะแม จุลศักราช ๑๒๔๕ (พ.ศ. ๒๔๒๖)
ตรงกับ	วันที่ ๓๐ ตุลาคม รัตนโกสินทร ศก. ๑๐๒
บิดา	นายแพ อินทรสถิตย์
มารดา	นางจันทร์
อุปสมบทเมื่อ	พ.ศ. ๒๔๔๗ ณ พัทธสีมา วัดมหาบุศย์
พระอุปัชฌายะ	หลวงพ่อก้อน เจ้าอาวาสวัดต้นไทร
พระกรรมวาจาจารย์	พระอธิการปาน เจ้าอาวาสวัดมหาบุศย์
พระอนุสาสนาจารย์	พระอาจารย์ นก วัดจ้าว
ลาสิกขาบท	พ.ศ. ๒๔๔๘
	๑๕ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๕๑ เข้ารับราชการทหารเป็นนักเรียนนายร้อย ในโรงเรียนทหารบก ขึ้นทะเบียนทหารประจำการ

ได้รับพระราชทานสัญญาบัตรยศทหาร

นายร้อยตรี ๒๙ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๕๖

นายร้อยโท ๒๓ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๕๙

ได้รับพระราชทานสัญญาบัตรยศพลเรือน

เป็นนายทหารณรงค์รอนตำแหน่งราชการในกรมทหารรักษาวัง ถือศักดินา ๖๐๐ (ราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๔๐ หน้า ๓๒๙๔ พ.ศ. ๒๔๖๖)

๑ เมษายน ๒๔๗๙ ออกจากประจำการเป็นนายทหารนอกราชการ บก. จังหวัดทหารบก กรุงเทพ ฯ เพื่อรับบำนาญ

๒ ธันวาคม ๒๔๕๔ ได้รับพระราชทานเหรียญพระบรมราชาภิเศก

๓๐ ธันวาคม ๒๔๖๗ ได้รับพระราชทานเหรียญราช-สุจิทอง

๒๕ กุมภาพันธ์ ๒๔๖๘ ได้รับพระราชทานเหรียญบรมราชาภิเศก ร. ๗

๗ พฤศจิกายน ๒๔๗๐ ได้รับพระราชทานเหรียญจักรมาลา

๒๘ พฤศจิกายน ๒๔๗๔ ได้รับพระราชทานเหรียญที่ระลึกงานฉลองพระมหานคร

๒๕ พฤศจิกายน ๒๔๗๐ ได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์เบญจมาภรณ์มงกุฎ

๕ พฤษภาคม ๒๔๙๓ ได้รับพระราชทานเหรียญบรมราชาภิเศก (เงิน) ร. ๙

ร้อยโทนายหาญณรงค์รอน (บัว อินทรสถิตย์) ได้ทำการสมรสกับ คุณเจิม ซึ่งมีภูมิลำเนาอยู่ ณ ตำบลบางกอกน้อย จังหวัดธนบุรี มีบุตรและธิดา ๒ คน คือ

นางอัมพร โสภโนดร

นายอำนวย อินทรสถิตย์

ร้อยโทนายหาญณรงค์รอน (บัว อินทรสถิตย์) เป็นผู้ที่มีจิตศรัทธา เลื่อมใสในพระพุทธศาสนาอย่างมั่นคง แม้จะได้ผ่านการอุปสมบทมาในเวลาเพียงเล็กน้อย แต่ชีวิตในเพศฆราวาสของท่านก็เป็นผู้ที่แสวงหาความสงบสุขต่อการศึกษาและปฏิบัติธรรมะ ทั้งเป็นผู้สั่งสมบุญ กุศล โดยการสละทรัพย์บูรณะปฏิสังขรณ์ วัดวา อาราม ถาวรวัตถุถวายไว้ในพระพุทธศาสนาอยู่เป็นเนืองนิตย์ เป็นต้น ว่าการสละทรัพย์ของท่านสร้างฌาปนสถาน (เมรุ) โดยร่วมทุนกับทางวัดส่วนหนึ่ง ซึ่งนับว่าเป็นอนุสรณ์แห่งความศรัทธาของท่านตราบชั่วนิรันดร นอกจากนี้ ท่านยังได้ประกอบการกุศล สาธารณะอื่น ๆ อีกหลายครั้งหลายครา เช่นการเป็นเจ้าภาพในการทอดกฐิน ณ ที่วัดมหาบุศย์นี้เป็นต้น

ร้อยโทนายหาญณรงค์รอน (บัว อินทรสถิตย์) ได้ป่วยกระเสาะกระแสะด้วยโรคชราแต่ก็ไม่สู้จะมากนัก เพิ่งจะมามีอาการสิ้นเรี่ยวสิ้นแรงเมื่อต้นเดือนตุลาคมปี ๒๕๑๗ จนถึงปลายเดือนเมื่อวันที่ ๒๙ ตุลาคม ๒๕๑๗ ตรงกับวันอังคารขึ้น ๑๔ ค่ำ เดือน ๑๒ เวลา ๖.๐๐ น. ระบบการหายใจของท่านก็ไม่ทำงาน ท่านได้ถึงแก่มรณะกรรมลงด้วยความสงบท่ามกลางญาติพี่น้องบุตรหลาน ซึ่งคอยปรนนิบัติท่านอยู่ด้วยความเศร้าสลดรันทดใจอย่างสุดซึ้งโดยทั่วกัน

ขออำนาจคุณพระศรีรัตนตรัยและอำนาจแห่งกุศลผลบุญทั้งหลายที่ท่านได้สร้างสมมาแต่อดีต ทั้งที่บรรดาบุตรหลานญาติมิตรทั้งหลายได้พร้อมใจกันบำเพ็ญในโอกาสนี้ จงเป็นผลสนองนำดวงวิญญาณของท่านสู่สุขคติภพสวรรค์ อันพรั่งพร้อมด้วยความเกษมสุขสราญตราบชั่วนิรันดร.

คำปรารภ

ในการพระราชทานเพลิงศพ ร.ท. นายหาญณรงค์รอน (บัว อินทรสถิตย์) ซึ่งกำหนดรับเพลิงพระราชทาน ณ ฌาปนสถาน วัดมหาบุศย์ วันที่ ๓๐ พฤษภาคม ๒๕๑๙ อาตมาภาพพร้อมด้วยบุตรหลานและญาติของ ร.ท. นายหาญณรงค์รอน (บัว อินทรสถิตย์) ได้ร่วมกันบำเพ็ญกุศลทักษิณานุปทานวิธีในพระพุทธศาสนาทุกประการ

อนึ่ง การจัดพิมพ์หนังสือ อนุสรณ์ เล่มนี้ ให้นำเรื่องสู่แดนพุทธภูมิ ของพระเทพวิสุทธิโมลี ซึ่งเป็นเรื่องที่มีสาระประโยชน์และก่อให้เกิดความรู้ในเรื่องเกี่ยวกับสังเวชนียสถาน ๔ อันเป็นดินแดนพุทธภูมินี้ เพราะท่านผู้ประพันธ์ ได้เป็นเจ้าอาวาสวัดไทยพุทธคยา อยู่ในประเทศอินเดีย นั้น ก็ย่อมจะได้รับความกระจ่างแจ่มชัดเจนเป็นอย่างดียิ่ง จึงนับว่าเรื่องนี้เป็นเรื่องที่มีสาระประโยชน์ อันทรงคุณค่าอย่างสูง รวมทั้งเรื่องเล็ก ๆ น้อย ๆ ท้ายเล่ม ที่เพิ่มให้หนังสือเล่มนี้เหมาะแก่การเก็บไว้เป็นอนุสรณ์ เพื่อระลึกถึงท่านผู้วายชนม์ในครั้งนี้ด้วย

อาตมาภาพ ขออนุโมทนาในกุศลศรัทธา แก่ท่านผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ให้หนังสือเล่มนี้สำเร็จลุล่วงมาได้เป็นอย่างดีไว้ ณ โอกาสนี้ด้วยเป็นอย่างมาก

ขออำนาจกุศลที่ได้บำเพ็ญมาโดยลำดับ และจากธรรมวิทยาทานส่วนนี้จงอำนวยวิบากสมบัติแก่ ร.ท. นายหาญณรงค์รอน (บัว อินทรสถิตย์) ในสัมปรายภพทุกประการ.

พระครูพิทักษ์ ถาวรคุณ

เจ้าคณะตำบลสวนหลวง เขต ๑ อำเภอพระโขนง

เจ้าอาวาส วัดมหาบุศย์

คุณพ่อ

ที่รัก และเคารพ..................ของลูก

คำว่า "คุณพ่อ" จะต้องเป็นที่รู้จักของทุก ๆ คน แต่...."คุณพ่อ" ของลูกนี้ ลูกจะหาได้อย่างท่านนั้น คงจะยากเสียเหลือเกิน "คุณพ่อ" เป็นทั้งพ่อและแม่ของลูก ลูกเกิดมาตามความรู้สึกของลูก ลูกรู้สึกว่าได้อยู่ใกล้ชิดกับคุณพ่อตลอดชีวิต คุณพ่อเป็นผู้ที่ให้ความรัก แก่ลูกและหลานทุก ๆ คน ด้วยความห่วงใย และความปรารภนาอันดี คุณพ่อให้ลูกหลานเป็นผู้ที่ เรียนดี ศึกษาดี ท่านพยายามอบรมสั่งสอนและส่งเสียแม้ท่านจะต้องหมดเปลืองทรัพย์สินเพื่อความรู้ของลูกหลานเพียงใด ท่านก็ยอม เวลาลูกหลานเรียนดีท่านก็มีรางวัลให้เป็นกำลังใจอย่างใหญ่หลวง เมื่อคุณพ่อมีชีวิตอยู่ลูกหลานก็มีแต่ความอบอุ่น สิ้นความอนาทรทุกสิ่งทุกอย่าง ตั้งแต่ลูกหลานเกิดมาในอ้อมอกของคุณพ่อ ก็มีแต่ความสุขกายสบายใจ พระคุณของคุณพ่อชาตินี้ ทั้งชาติลูกจะหาอีกไม่ได้เสียแล้วในชั่วชีวิต

คุณพ่อเป็นผู้ที่มีจิตใจเป็นบุญเป็นกุศล เมื่อท่านยังมีกำลังวังชาพอที่ท่านไปไหนมาไหนได้ ท่านจะต้องไปฟังเทศน์ฟังธรรมและประกอบการบุญการกุศล อยู่เป็นกิจวัตร และ

ทำมาจนตลอดตราบจนวาระสุดท้าย แห่งชีวิตของท่าน ท่านไม่เคยมีความเสียดายต่อการสละทรัพย์เพื่อสร้างบุญกุศล ไม่ว่าจะมีใครมาชวนหรือขอร้องให้ร่วมการกุศลใด ๆ คุณพ่อไม่เคยขัดข้องเลย การทำบุญที่วัดมหาบุศย์ ซึ่งเป็นวัดที่ท่านไปมาอยู่เสมอเพราะเป็นถิ่นเดิม บ้านเกิดของท่าน ท่านได้สร้างและบำรุงวัดมหาบุศย์ตลอดมา ซึ่งเกือบจะกล่าวได้ว่าตลอดชั่วชีวิตของท่าน ท่านเป็นคนพูดจริงทำจริง และเป็นนิสสัยของท่านทั้งยังเป็นผู้ที่ดำรงไว้ซึ่งความยุติธรรม มีเหตุมีผลประจำใจ คุณพ่อเป็นผู้มีพลานามัยดีมาก รู้จักบำรุงรักษาและเอาใจใส่ต่อสุขภาพของตัวท่านเองโดยมิได้มีความประมาท การป่วยในครั้งสุดท้ายของท่านนี้ พวกลูกหลานไม่คิดว่าท่านจะมาจากเราไปอย่างกระทันหัน ทุก ๆ คนยังคิดว่าท่านจะต้องยังอยู่กับเราอีกนาน แต่อนิจจา ความชราแห่งวัยของท่านสังขารอันตรากตรำของคุณพ่อที่อดทนมานาน ท่านพ่ายแพ้เสียแล้ว ท่านจากลูกและหลานไปอย่างที่ทุก ๆ คนไม่คาดคิดถึงแม้แต่น้อย

ร่มโพธิ์ทองของลูกและหลาน ล้มลงอย่างรวดเร็วเกินกว่าที่จักคาดคิด ยังความเศร้าสลดใจอันล้นพ้นเกินกว่าที่ลูกและหลานจะรำพันไว้ได้ น้ำตาของลูกแทบจักกลายเป็นสายโลหิต

อยมฺปิโข เม กาโย เอวํ ภาวี เอวํ ธมฺโม เอวํ อนตีโต. กายของเรานี้ ต้องเป็นอย่างนี้ มีอย่างนี้ เป็นธรรมดาไม่ล่วงพ้นความเป็นอย่างนี้ ไปได้

ขอดวงวิญญาณของคุณพ่อจงไปสู่สุคติภพ ในสรวงสวรรค์ ทิพยวิมานเทอญ.

จากลูก.

อาลัย คุณตา

ตาจ๋า! นานแสนนานที่หลานได้รับความอบอุ่นจากอ้อมกอด เป็นสุข, ปลอดภัย พ้นจากอันตรายทั้งปวง "ตาจ๋า" ผู้เปรียบเสมือน อ้อมกอดอันแสนจะอบอุ่นเสมือนร่มโพธิ์ร่อไทรอันแสนจะร่มรื่น ความรู้สึกเช่นนี้ได้เกิดขึ้นกับหลาน ๆ มาอย่างมั่นคงและแนบแน่น ท่านเป็นบุพการีที่คอยอุ้มชู ที่คอยพิทักษ์รักษามิให้หลานตกต่ำ ท่านได้ช่วยส่งเสริมให้ได้รับการศึกษาอย่างดีที่สุด หลานทุกคนได้รับความกรุณาจาก "ตาจ๋า" ให้ได้ไปเรียนถึงเมืองนอก เมืองนา ด้วยความกรุณาของ "ตาจ๋า" ซึ่งไม่เคยปฏิเสธต่อคำขอของหลาน ๆ เมื่อขณะที่ "ตาจ๋า" เจ็บหนัก "ตาจ๋า" ยังพูดถึงหลานด้วยความเป็นห่วง ซึ่งขณะนั้นหลาน ๆ กำลังศึกษาอยู่อย่างชื่นชมเป็นสุข ท่านเป็นผู้ที่มีน้ำใจอันเลิศด้วยความเมตตากรุณาเกินกว่าที่หลานจะค้นหาผู้เสมอเหมือนเปรียบได้

เมื่อเช้าของวันที่ ๒๙ ตุลาคม เป็นวันที่หลาน ๆ ทุกคนมีความรู้สึกเสมือนสายฟ้าฟาดลงสู่กลางดวงใจ น้ำตาของหลานเท่านั้นที่ระบาย ระบาย ความเสียใจเศร้าใจ สลดใจ ซึ่งนับว่าเป็นครั้งที่ยิ่งใหญ่ที่สุด แม้ทั้ง ๆ ที่เคยคาดคะเนไว้ก่อนล่วงหน้าว่า สักวันหนึ่งหลานอาจจะต้องร้องไห้และร้องไห้ไปนานแสนนาน และแล้วก็ได้ร้อง......ร้องไห้จนได้ เมื่อหลานได้สูญเสีย "ตาจ๋า" ไปแล้ว

ความเสียใจของหลานยิ่งไปกว่านี้และเสียใจเป็นล้นพ้นที่หลาน ๆ ยังมิได้มีโอกาสได้กราบสนองพระคุณแก่ "ตาจ๋า" แม้แต่น้อย "ตาจ๋า" จากหลานไปเสียแล้ว "ตาจ๋า" ยังไม่ทันที่จะได้ชื่นชมยินดีในความสำเร็จของหลาน หลานทุกคนกำลังจะค่อย ๆ สำเร็จมาเป็นอันดับ ซึ่ง "ตาจ๋า" ได้คอยชื่นชมมาเป็นเวลาเนิ่นนาน แต่วันและเวลาที่หลานจะสำเร็จจากการศึกษาตามที่ "ตาจ๋า" มุ่งหวังนั้น เสียดายที่ "ตาจ๋า" ไม่ได้เห็นเอาเสียเลย หลานเสียใจเหลือเกิน. !

ขอดวงวิญญาณของ "ตาจ๋า" จงไปสู่สุคติ ด้วยผลแห่งบุญและกุศล พร้อมผลแห่งทานที่ท่านได้สร้างได้บริจาคไว้ตลอดชั่วอายุของท่านขอจงดลบังเกิดผลให้ท่านมีแต่ความสะบายในสัมปรายภพ และไม่ว่าจะเป็นชาติหน้าหรือชาติไหน ๆ ก็ตามขอให้หลานจงเกิดเป็นหลาน "ตาจ๋า" ทุก ๆ ชาติตลอดไป

หลาน ๆ

คำไว้อาลัย

บทประพันธ์โดย พระครูพิทักษ์ ถาวรคุณ

เป็นคำไว้อาลัย ในงานพระราชทานเพลิงศพ คุณอาบัว อินทรสถิตย์ ประพันธ์เป็นเครื่องระลึกนึกถึงของบุตรหลานในภายหลัง ด้วยคุณความดีของท่านคุณอาบัว

อาตมาเองก็ไม่ใช่นักประพันธ์ บทกลอนกับเขา แต่ก็ทำตามหน้าที่ ที่เป็นหลานท่าน ด้วยอารมณ์ที่ซาบซึ้งถึงคุณงามความดีของท่านคุณอาบัว อินทรสถิตย์ และยังได้รับเกียรติที่คุณอัมพร โสภโนดร บุตรของคุณอาแต่งตั้งอาตมาให้เป็นประธาน จึงรู้สึกดีใจมาก

บทประพันธ์ได้เขียนไว้ ๔ เนื้อร้อง มี ๔ ทำนอง

(๑) ธรณีกรรแสง ร้องโดยนางสาวอุไรวรรณ ดิษฐบัญญา ปริญญาโท ปี่พาทย์โดยนายจำลอง เอี่ยมสอาด ดังมีเนื้อร้องต่อไปนี้

ยี่สิบเก้าตุลาหนึ่งเจ็ด หก น. เศษสังเวชใจฟายน้ำตา
คุณพ่อแปดรอบปีทำดีมา โรคชราก่อกวนด่วนสังขาร
เข้าเผาผลาญภายในหัวใจวาย มลายลับดับลงน่าสงสาร
ศีลธรรมของท่านมั่นคงนาน บุตรหลานทั้งหลายจำอุตส่าห์
บำเพ็ญเทอญ.

(๒) สร้อยเพลง (ชาติหน้าถ้ามีจริง ทุกสิ่งสม)

ชาติหน้าถ้ามีจริงทุกสิ่งสม ขอตามชมบารมีที่สุขสันต์
มีศรัทธาสละทรัพย์นับอนันต์ คุณพ่อฉันทำจริงยิ่งกมล
ให้ทุกคนบุตรหลานสมานฉันท์ ได้ร่วมกันบำเพ็ญเช่นกุศล
จงบำรุงศรัทธามหาผล จะได้พ้นจากทุกข์สุขสำราญเอย.

(๓) ลมพัดชายเขา (สัมพันธภาพนี้ เกี่ยวเนื่องกัน)

สัมพันธภาพนี้เกี่ยวเนื่องกัน ไม่มีวันจะลืมระลึกถึง
มะโนภาพวาดไว้ได้ซาบซึ้ง ให้ดูดดึงความดีที่มีนั้น
ร่วมกันไว้อาลัยในที่นี้ สุคติท่านย่อมมีไม่เป็นหมัน
ส่งวิญญาณท่านพรากไปจากขันธ์ ให้ขึ้นถึงสวรรค์ชั้นนิพพาน
เทอญ ฯ

(๔) ลาวสมเด็จ (ศีลห้ากับธรรม ๕ มีค่าล้น)

ศีลห้า กับธรรมห้า มีค่าล้น ประจำคน อยู่ทั่ว ทุกตัวตน
เอ๋ยดวงกระมล ทำคนให้เป็นคน พ้นอเวจี
ปาณา ห้ามฆ่าสัตว์ สมบัติผู้ดี จะต้องมี เมตตา และปราณี
เอ๋ยดอกมะยุรี ผูกไมตรี จิตไว้ ในหมู่สัตว์
อะทินนา ห้ามไว้ ไม่ให้ลัก หรือยอกยัก ทรัพย์เขา เอา
มาไว้
เอ๋ยพวงมาลัย ต้องหาได้ โดยชอบ กอบ
กรรมดี

กาเมสุมิจฉา ท่านว่าไว้ ห้ามหญิงชาย เชยชู้ ดูบัดสี
เอ๋ยดอกสารภี สันโดษ ยินดีอยู่ คู่สมรส

มุสาห้ามพูดปด คดในข้อ พูดลวงล่อ ให้เขา เข้าใจผิด
เอ๋ยดอกสลิด จงตั้งจิตพูดจริง สิ่งไม่ตาย

สุราท่าน ว่าเหล้า ดื่มเข้าเมามาย เป็นยักษ์ใหญ่ หัวโต โมโหง่าย
ดอกเอ๋ยดอกกล้วยไม้ไทย ตั้งสติเอาไว้ อย่าได้ประมาท

ศิลธรรม ประจำชาติ ศาสนา รักษา ผู้ปฏิบัติ สวัสดี
เอ๋ยดวงมณี ขออัญชลี รับไว้ ใส่เกษา ฯ

ทั้ง ๔ เพลงบันทึกเสียงไว้ในเทปแล้ว

หมายเหตุ ใน ๔ เพลงนี้ เด็กหญิงพรพิศ จริตชีวะและเด็กหญิงขวัญใจ จริตชีวะ จะร้องอีก ๑ ครั้ง บันทึกเสียงไว้ในเทปอีก หากท่านผู้ใดต้องการเทป อาตมาพร้อมที่จะถ่ายให้

พระครูพิทักษ์ ถาวรคุณ

แด่....ร.ท. นายหาญณรงค์รอน

(บัว อินทรสถิตย์)

ณ โลงทอง รองรับ สรีร่าง วิญญาณห่าง เหินไป สุด
ไกลแสน
ชีวิตุพราก สถิตย์พ้น คนละแดน ความดีแทน นิรนาม งาม
มั้นคง
สิ่งเลื่อมใส ศรัทธา ก่อปรากฏ เกียรุติยศ ท้นทวี ที่
ประสงค์
กุศลเดิม เสริมอำนวย ช่วยธำรง ยิ่งยืนยง เทิดนาม คุณ
ความดี
ขอเคารพ นบนอบ มอบทูนเทิด มุ่งชูเชิด วงศ์ตระกูลพูน
ศักดิ์ศรี
อนุสรณ์ แด่ท่าน มั้นทวี ล้วนมากมี สุดสรรค์
พรรณา
ขอวิญญาณ นายหาญ ณรงค์รอน สืบสุนทร สุขสันต์สพ
หรรษา
ในห้องสรวง ห้วงแคว้น แดนเทวา ณ ฟากฟ้า ทิพย์สถาน
วิมาณทอง

ป. ขำแตร

สู่แดนพุทธภูมิ

โดย

พระเทพวิสุทธิโมลี

เจ้าอาวาสวัดไทยพุทธคยา อินเดีย

ก่อนอื่นจำต้องขอเรียนเพื่อทราบด้วยว่าการเขียนเกี่ยวกับสังเวชนียสถาน ๔ อันเป็นดินแดนพุทธภูมิในภาคภาษาไทยนั้นนั้นจักไม่เป็นความสมบูรณ์พอ ถ้าปราศจากการกล่าวถึง "**วัดไทยพุทธคยา**" ของเรา ความจริงการนำเรื่องของวัดไทยมากล่าวไว้ ณ ที่นี้ด้วย ก็เนื่องจากความประสงค์ที่จะให้ท่านผู้อ่านได้ทราบว่า ปัจจุบันนี้ประเทศไทยเรามีของดีอะไรบ้างที่เกี่ยวด้วยวัฒนธรรม อารยธรรม พร้อมทั้งศิลปที่จะประกาศให้โลกรู้ในต่างประเทศได้ และมีอะไรที่เป็นเครื่องเชิดหน้าชูตาและเกียรติประวัติแห่งประเทศไทยที่รักของเราบ้างเท่านั้น

การสร้างวัดไทยพุทธคยา – อินเดีย

เป็นที่ทราบกันดีว่า ไทยเราได้รับพุทธศาสนาจากอินเดียในสมัยพระเจ้าอโศกมหาราช ภายหลังจากนั้นมาพระพุทธศาสนาในประเทศอินเดียค่อย ๆ สูญสลายไปทีละน้อย ๆ จนถึงกับแทบสูญหายจากอินเดีย อันเป็นแดนดินถิ่นที่กำเนิด

ของพระบวรพุทธศาสนา แต่แล้วก็มาเจริญรุ่งเรืองอยู่อย่างมั่นคงในประเทศไทยของเรา ดังที่เห็นกันอยู่ในบัดนี้ และด้วยเหตุนี้เองที่นานาอารยชาติทั้งหลายจึงนิยมเรียกประเทศไทยว่า "ดินแดนแห่งกาสาวพัสตร์"

อนึ่ง เวลานี้นับว่าเป็นเวลาและโอกาสอันสมควรของปวงเราชาวพุทธศาสนิกไทยแล้ว ที่จักต้องปฏิบัติสนองพระคุณแห่งองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าผู้ทรงไว้ซึ่งพระคุณอย่างล้นเหลือแก่ชาวพุทธไทยเรา และแก่ชาวโลกทั้งผอง โดยเฉพาะชาวพุทธไทยเรานั้น สิ่งหนึ่งที่เราได้สมบัติอันเป็นมรดกทางใจอย่างล้นค่า อันเป็นดั่งแก้วมณีที่ฉายแสงให้ทั้งความร่มเย็น และความสว่างทางปัญญา ไม่ก่อให้เกิดความงมงายที่น่าสะพึงกลัวเป็นอย่างยิ่ง คุณค่าแห่งพระพุทธศาสนา หรือคุณค่าแห่งพระรัตนตรัย มีบทบาทที่สำคัญยิ่งอยู่ที่ตรงนี้

ถ้าท่านได้ไปเห็นอินเดียด้วยตัวของท่านเองแล้ว ท่านจึงจะรู้ชัดแก่ใจว่า "อันเรื่องของความงมงาย ที่พระพุทธองค์ทรงย้ำสอนแล้ว ๆ เล่า ๆ ด้วยหลัก 'กฎของกรรม' นั้นมีความสำคัญยิ่งเพียงไร" ดังนั้นเพื่อเป็นการสนองพระคุณและสักการบูชาในพระคุณของพระพุทธองค์เป็นอย่างสูงนั้น จึงเป็นการสมควรด้วยประการทั้งปวงที่เราชาวพุทธไทย จักได้มีส่วนในการนำพระพุทธศาสนากลับคืนสู่แดนดินพุทธภูมิใน

อินเดียเป็นอย่างยิ่ง ขอให้เราชาวพุทธไทยได้ผนึกกำลังแรงเข้ากันร่วมหมุน "กงล้อแห่งพระธรรมจักรของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า" ซึ่งแทบจะหยุดหมุนอยู่แล้ว ให้หมุนคืนสู่ดินแดนของพระพุทธองค์ให้จงได้

เราชาวพุทธไทยในสมัยก่อนนั้นตกอยู่ในสภาพเป็นผู้รับ เรารับทั้งวัฒนธรรม ศาสนา ภาษา อันเป็นรากฐานจากอินเดีย พระพุทธศาสนาเข้าสู่ไทยพร้อมกับสิ่งดังกล่าวนั้น แต่บัดนี้เราต้องเปลี่ยนมือจากความเป็นผู้รับมาเป็นผู้ให้ เราต้องรวมกันนำพระพุทธศาสนากลับไปให้พร้อมทั้งวัฒนธรรม อารยธรรม ภาษา และคติธรรมของเรา หวังว่าเพื่อนร่วมชาติและร่วมพระศาสนาที่รักคงจะไม่ตระหนี่และมีจิตใจอันคับแคบในการที่จะให้สิ่งต่าง ๆ ที่กล่าวมานั้นแก่ชาวอินเดียและชาวโลก อุดมการณ์ที่มีความสำคัญอย่างยิ่งยวดในการสร้างวัดไทยขึ้นในต่างแดน โดยการนำที่ดีและสูงส่งของรัฐบาลแห่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวนั้นก็คงมิใช่อะไรอื่น นอกจากเพื่อผลอันไพศาลสันติสุขนี้ อาจเป็นสิ่งที่พึงตระหนักอย่างเสมอมั่นเอง "ยุคนี้เป็นยุคของไทย" ในอันที่จะจุดดวงประทีปแห่งสันติสุขโดยสงบเย็นขึ้น ในท่ามกลางแห่งโลกที่กำลังตกอยู่ในห้วงแห่งความมืดมนนี้

การสร้างวัดไทยขึ้นในประเทศอินเดียนั้น นับว่าได้ผลเกินกว่าที่จะกล่าวว่า คุ้มค่ากับที่ได้ลงทุนและลงแรงไป เพราะเป็นประโยชน์แก่ประเทศชาติของเราโดยประการทั้งมวล ที่สำคัญที่สุดก็คือเป็นกระบอกเสียงประกาศอมตธรรม และทั้งยังเป็นการประกาศเกียรติคุณแห่งประเทศชาติในต่างแดนแทนพี่น้องชาวไทยของเราทั้งชาติ ใครเห็นใครชอบ ใครพบใครชมผู้ที่ได้พบเห็นวัดไทยแล้วถึงกับต้องชมเชยกันไม่ขาดปาก ความงามของวัดและประณีตศิลปไทยทำให้ผู้ได้ชมแล้วต้องขอเข้าชมอีกเป็นครั้งที่สอง เสียงสรรเสริญและคำชมเชยที่กังวาฬจากวัดไทยเป็นต้นเหตุนั้น ส่งผลสะท้อนถึงประเทศเราโดยตลอดมาเสมอ หามีใครสักคนเดียวไม่ที่สรรเสริญวัดไทยพุทธคยาโดยปราศจากการพรรณนาเกียรติคุณของชาวไทยและประเทศไทยเรา ส่วนสาเหตุที่ทำให้เราต้องสร้างวัดไทยขึ้นในประเทศอินเดียนั้น ขอประมวลกล่าวแต่โดยย่อดังนี้:—

๑. เมื่อปีพุทธศักราช ๒๕๐๐ รัฐบาลอินเดียภายใต้การนำของ ฯ พณ ฯ นายกเนห์รู ได้จัดงานฉลอง ๒๕ พุทธศตวรรษ "พุทธชยันตี" และในคราวนั้นเองรัฐบาลอินเดียได้เชิญรัฐบาลไทยและรัฐบาลแห่งประเทศในเครือของพระ-พุทธศาสนาให้สร้างวัดขึ้นในประเทศอินเดีย โดยเฉพาะเมือง

ไทยนั้นนับได้ว่าเป็นเมืองแห่งพุทธศาสนาอย่างแท้จริง และเมื่อได้จัดสร้างขึ้น ก็ย่อมเป็นผลอันไพศาล โดยเฉพาะอย่างยิ่งแก่พระบวรพุทธศาสนา

๒. รัฐบาลของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวแห่งประเทศไทยเราในฐานะที่เป็นราชูปถัมภ์และรัฐธัมมูปถัมภ์อยู่แล้ว จึงได้ตกลงใจดำเนินการก่อสร้างให้เป็นไปตามเจตนารมณ์ของรัฐบาลและประชาชนอินเดีย และได้ลงมือทำการก่อสร้างจากปี พ.ศ. ๒๕๐๐ เป็นต้นมา ได้จัดส่งพระสงฆ์ไทยไปประจำอยู่ ณ ที่นั้นเป็นครั้งแรก เมื่อ ๒๐ พฤศจิกายน พุทธศักราช ๒๕๐๒ ซึ่งมีจำนวน ๕ รูปด้วยกัน งบประมาณการก่อสร้างในโครงการขั้นแรกสิ้นไป ๕,๗๗๖,๘๖๖.๗๒ บาท (ห้าล้านเจ็ดแสนเจ็ดหมื่นหกพันแปดร้อยหกสิบหกบาทเจ็ดสิบสองสตางค์) เรายอมเสียสละทรัพย์เพื่อฝังรอยจารึกเกียรติประวัติอันงดงามและสูงส่งของชาติไทยลงไว้ชั่วกัลปาวสาน ในความทรงจำของประชากรแห่งโลกทั้งโลก

อนึ่ง การกำหนดสถานที่ก่อสร้างวัดไทยนั้น โดยที่พุทธคยา เป็นสถานที่ที่ตรัสรู้ขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า จึงกำหนดได้ตามความเป็นจริงว่า พระพุทธศาสนาได้อุบัติขึ้นภายใต้โพธิมณฑลอย่างแท้จริง ดังนั้นทางฝ่ายไทยจึงได้ตกลงใจสร้างวัดไทยขึ้นที่พุทธคยา ซึ่งเป็นสังเวชนียสถานที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้ และก็เป็นสถานที่อันเหมาะสมด้วย

วัดไทยที่ได้เห็น

วัดไทยพุทธยคา มีเนื้อที่ ๑๑ ไร่เศษ นับว่าเป็นพระอารามที่สวยงามยิ่งแห่งหนึ่งในสายตาของคนทั่ว ๆ ไป พระ-อุโบสถสร้างจำลองแบบพระอุโบสถวัดเบญจมบพิตรสร้างด้วยหินอ่อนสวยงามตระการตา ประทับใจคนที่ได้ทัศนาและส่งความงามให้ปรากฏแก่สายตาของมวลชนแม้ผู้ยืนชะเง้อมองอยู่ ณ ที่ไกล ดึงดูดความสนใจของประชาชนจากนานาอารยชาติได้เป็นอย่างดียิ่ง การสร้างก็สร้างตามแบบไทยและด้วยศิลปไทย อย่างไรก็ตาม วัดไทยพุทธคยา ถือได้ว่าเป็นชิ้นสิ่งก่อสร้างที่สมบูรณ์ด้วยศิลปที่สำคัญยิ่งประการหนึ่งที่เรียกร้องความสนใจชาวต่างประเทศให้ได้รู้จักประเทศไทย คนไทย และศิลปไทยให้มากขึ้น

ส่วนที่พักภายในวัดนั้น แบ่งออกเป็นสองภาค ภาคที่หนึ่ง เป็นกุฏิที่อยู่ของพระสงฆ์มี ๑๐ ห้อง ส่วนภาคที่สองมี ๑๐ ห้องเช่นกัน เป็นที่พักรับรองท่านผู้จาริกแสวงบุญห้องพักแต่ละห้องโอ่โถง สะอาดสะอ้านดี มีห้องน้ำ ไฟฟ้าพัดลม และอุปกรณ์เครื่องใช้สอยต่าง ๆ ภายในห้องพร้อมมูลพร้อมที่จะต้อนรับสาธุชนด้วยดีเสมอ

โดยเหตุที่วัดไทยพุทธคยาของเรา มีศิลปอันสูงส่งและเป็นสิ่งมหัศจรรย์ของชาวอินเดีย และชาวต่างประเทศเป็น

อย่างมาก พร้อมกับทั้งมีความหมายในด้านการเชิดชูเทอดทูนเคารพสักการะเป็นอย่างสูงในองค์พระพุทธเจ้าผู้ให้กำเนิดพระ-พุทธศาสนาอันอาจกล่าวได้ด้วยความภาคภูมิใจว่า "ชาวอินเดียและชาวต่างประเทศจะหาดูศิลปวัตถุอันล้ำค่า ในการเชิดชูเทอดทูนพระคุณของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในอินเดียอื่นใดนอกจากที่วัดไทยพุทธคยาของเรานั้น นับว่าหาดูได้ยากยิ่ง เว้นเสียแต่ประเทศไทยเราเท่านั้น" ดังนั้นประชาชนทั้งชาวอินเดียและชาวต่างประเทศจึงเข้ามาชมเป็นประจำทุกวัน ซึ่งมาจากใกล้บ้างไกลบ้าง จากภายในประเทศและภายนอกประเทศบ้างอย่างน้อยที่สุดไม่น้อยกว่าวันละ ๓๐๐ คนขึ้นไป โดยเฉพาะวันเสาร์อาทิตย์และวันบูชาของท้องถิ่น มากเป็นพิเศษ

วัดไทยพุทธคยาของเรา เวลานี้ได้กลายเป็นความหวังของชาวพุทธทั่ว ๆ ไปว่า จะเป็นศูนย์กลางแห่งการเผยแพร่พระพุทธศาสนาที่สำคัญของโลกแห่งหนึ่งด้วย แม้แต่เพียงเห็นสถานที่และการก่อสร้างเท่านั้น เขาก็เห็นอย่างชัดแจ้งแล้วว่าประเทศไทยเราแข็งขันมาก และจะเป็นกำลังแรงอันสำคัญยิ่งที่จะทำให้พุทธคยายั่งเป็นแหล่งต้นกำเนิดของพระพุทธศาสนามีบทบาทและมีความหมายยิ่งขึ้นในอนาคตอันใกล้นี้ ดังนั้น เราชาวไทยทุกท่านจึงควรภาคภูมิใจในการที่ชาวโลกได้ให้ความ

หวังไว้กับประเทศเราเกี่ยวด้วยกิจการทางการเผยแพร่พุทธ-ศาสนา และการฟื้นฟูพระพุทธศาสนาในอินเดียด้วย แต่ความหวังของชาวโลกที่มีต่อชาวเรานั้น จะเป็นความหวังอันแสนสุขและสดชื่นก็ต่อเมื่อเราไม่ยอมหยุดการก้าวเดิน และไม่ยอมเลิกล้มการดำเนินงาน เพื่ออุดมการอันสูงส่งนี้เสียเท่านั้น นั่นแหละ ความหวังของเราชาวพุทธไทยจะได้เห็นกงล้อพระธรรมจักรอันบวร จักได้หมุนในแดนดินแห่งพระพุทธภูมิสืบไปชั่วกัลปาวสาน.

พุทธสังเวชนียสถาน ๔

๑. ลุมพินี-สถานที่ประสูติ

"สวนลุมพินี" หรือ "รุมมินเดย์" ที่พระองค์ประสูตินั้น ตั้งอยู่ในเขตของประเทศเนปาล แต่ก็ไม่ห่างจากพรมแดนของอินเดียเท่าไรนัก อยู่ห่างจากพรมแดนที่แท้จริงของอินเดียเพียง ๙ กม. ๖ เส้น หรือ ๖ ไมล์ ถ้าจะกำหนดเขตจากภควันต์ปูก็เพียง ๓ กม. ๒ เส้น หรือ ๒ ไมล์ ที่เราได้หลักฐานยืนยันว่า เป็นสถานที่ประสูติอย่างแน่นอนนั้น ก็เพราะพระเจ้าอโศกมหาราชปักเสาศิลาจารึกไว้ตรงนั้น เรื่องมีว่า พระเจ้าอโศกมหาราชได้เสด็จไปนมัสการที่ประสูติโดยการนำของพระอุปคุปตมหาเถระ ท่านได้ให้คำแนะนำในการสร้างอนุสาวรีย์ว่า

"ข้าแต่มหาราชเจ้า ที่ตรงนี้แล ที่พระตถาคตเจ้าประสูติ ณ ที่ตรงนี้เป็นสถานที่ควรแก่การทัศนายิ่งนัก สมควรแก่การสร้างอนุสาวรีย์แห่งแรกขึ้นไว้เพื่อถวายสักการบูชาแด่พระสัมมาสัมพุทธเจ้า" ในศิลาจารึกของพระ-อโศกมมหาราชนั้น มีข้อความว่า

"พระเจ้าปิยทัสสี ผู้เป็นที่รักแห่งเทวดา และมนุษย์ เมื่อทรงราชย์ครบ ๒๐ ปีบริบูรณ์ได้เสร็จไปนมัส

การด้วยพระองค์เอง เพราะสถานที่นี้ พระศากยะมุนี ผู้พุทธะประสูติ

พระองค์ทรงรับสั่งให้สร้างกำแพงหินใหญ่และรับสั่งให้ตั้งเสาหิน (เสาศิลาจารึก) ขึ้นไว้เพราะว่าสถานที่พระตถาคตเจ้าทรงประสูติ"

การเดินทางสู่ลุมพินี

การเดินทางไปสู่นมัสการสังเวชนียสถานที่ลุมพินีนั้นขอแยกกล่าวดังนี้

การเดินทางโดยรถไฟ (โดยที่ลุมพินีสถานที่ประสูติเป็นสังเวชนียสถานอันดับที่ ๑ แต่โดยเส้นทางที่ชาวพุทธไทยเราส่วนมาก เดินทางผ่านสายกัลกัตตา ฉะนั้น โดยเส้นทางการเดินทาง จึงผ่านพุทธคยาสถานที่ตรัสรู้ จากพุทธคยาไปพาราณสี ไปสารนาถสถานที่แสดงปฐมเทศนา จากสารนาถไปโครักขปูร์ ไปกุสินารา สถานที่ปรินิพพาน จากโครักขปูร์ไปเนาก้า ที่จะต่อไปลุมพินีโปรดทราบเส้นทางโดยสังเขปดังนี้) โดยสารรถไฟจากสถานีโครักขปูร์ไปลงที่สถานีเนาก้า จากสถานีเนาก้าขึ้นรถยนต์ประจำทางที่นั้นต่อไปอีกทอดหนึ่งจึงถึงลุมพินี การเดินทางเวลานี้สะดวกขึ้นมาก ระยะทางจากสถานีเนาก้าไปลุมพินี ๓๕ กม. ๔ เส้น หรือ ๒๒ ไมล์ การเดินทางใช้เวลาเพียง ๒ ชั่วโมงเป็นอย่างช้า

สถานที่สำคัญในลุมพินี

๑. เสาศิลาจารึกของพระเจ้าอโศก ลุมพินีในสภาพปัจจุบันตั้งอยู่กลางทุ่งอันกว้างใหญ่ไพศาล เมื่อไปถึงลุมพินี เราจะได้พบและชมเสาศิลาจารึกของพระเจ้าอโศก-มหาราช ซึ่งตั้งตระหง่านอยู่กลางทุ่ง ซึ่งปักไว้เป็นเครื่องหมายให้ทราบว่า ตรงนั้นเป็นสถานที่ทรงประสูตินอกจากหลักศิลาจารึกดังกล่าวนี้ ท่านยังจะได้มีโอกาสชมเสาศิลาจารึกของพระเจ้าอโศกอีกแห่งหนึ่ง ซึ่งเรียกว่า หลักปักเขตกรุงเทวทหะและกรุงกบิลพัสดุ์

๒. มายาเทวีวิหาร ณ ที่ใกล้ ๆ กับหลักศิลาจารึกของพระเจ้าอโศกมหาราช มีวิหารหลังเล็ก ๆ หลังหนึ่งเรียกว่า "มายาเทวีวิหาร" มีผู้สร้างไว้เพื่อเป็นอนุสรณ์แก่พระนางศิริมหามายาพุทธมารดา ภายในมีรูปจำลองเกี่ยวกับการประ-สูติพระโพธิสัตว์ และด้านพระวิหารมีต้นโพธิ์อยู่ต้นหนึ่งใต้ร่มเงาเย็นสบายดี ถัดไปก็เป็นที่ทำการไปรษณีย์ ซึ่งจะอำนวยความสะดวกแก่ท่านไม่น้อยในการส่งข่าวคราวกลับมายังบ้านหรือผู้ที่คอยรับข่าวการเดินทางของท่านอยู่ทางบ้าน

๓. สระสนานพระวรกาย ณ ที่ใกล้เคียงกันนั้นเอง มีสระน้ำอยู่แห่งหนึ่ง เข้าใจกันว่าเป็นสระน้ำสนานพระวรกายของพระนางเจ้าศิริมหามายา หลังจากประสูติพระโพธิสัตว์แล้ว

ในสวนลุมพินีไม่มีวัตถุโบราณให้ชมมากมายนัก ซึ่งผิดจากแห่งอื่น ๆ นอกจากที่กล่าวมาแล้วนี้ ก็มีซากวัดเก่าแก่บ้างเล็กน้อย และมีพระสถูปใหม่อีกสองแห่งเท่านั้น

ที่พักแรมในลุมพินี

โดยส่วนมากนักจาริกแสวงบุญทั้งหลาย มักจะไม่พักแรมที่ลุมพินี เมื่อได้ชมและนมัสการเสร็จเรียบร้อยแล้ว ก็เดินทางกลับในวันเดียว หากจะพักแรมที่ลุมพินีนั้นก็มีวัดชาวพุทธเนปาล ซึ่งจะอำนวยความสะดวกในการพักแรมให้แก่ท่านได้เป็นอย่างดี

จบสังเวชนียสถานที่ ๑

๒. พุทธคยา-สถานที่ตรัสรู้

"ดูก่อนอานนท์ มีสังเวชนียสถานอยู่ ๔ ตำบล ซึ่งชนผู้มีความเชื่อความเลื่อมใสจะพึงทัศนาด้วยความรู้สึกคารวะเคารพและปลงธรรมสังเวช **สถานที่ ๔ ตำบลนั้นที่ไหนบ้าง?**

ดูก่อนอานนท์ สถานที่ชนผู้มีความเชื่อความเลื่อมใสจะพึงกล่าวได้ว่า สถานที่ตรงนี้แล คือ สถานที่ที่พระตถาคตเจ้าได้ตรัสรู้ พระอนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณ........"

พระพุทธดำรัสข้างต้นนั้น พระองค์ตรัสแก่พระอานนท์เถระ เมื่อก่อนเสด็จเข้าสู่มหาปรินิพพาน จากพระพุทธดำรัสนี้ ทำให้เราได้ทราบถึงความสำคัญของสังเวชนียสถานทั้ง ๔ ตำบลยิ่งขึ้นอีก สังเวชนียสถานทั้ง ๔ ตำบลนี้นั้น นอกจากจะเป็นสถานที่ควรทัศนาและปลงธรรมสังเวชแล้ว ยังถือว่าสามารถยังชนผู้มีความเชื่อความเลื่อมใสที่ได้พบเห็นบูชา และปลงธรรมสังเวชผ่านพ้นจากอบายด้วย

เป็นที่ทราบกันทั่วไปอย่างดีว่า "พุทธคยาเป็นสังเวชนียสถานที่มีความสำคัญยิ่งในจำนวนสังเวชนียสถานทั้ง ๔ แห่งเพราะเป็นสถานที่เป็นต้นกำเนิดของพระพุทธศาสนา" ชาวอินเดียมีความรู้สึกโดยทั่วไป "พุทธคยา" เป็นศูนย์กลางของพระพุทธศาสนา ชาวอินเดียจึงได้มาสักการบูชาอย่างมากมายและโดยตลอดมา

ที่ตั้งของพุทธคยา

"พุทธคยา" สังเวชนียสถานที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสรู้ และเป็นแดนกำเนิดของพระพุทธศาสนาตั้งอยู่ที่พุทธคยา ใกล้ฝั่งแม่น้ำเนรัญชรา จังหวัดคยา รัฐพิหาร

การเดินทางสู่จังหวัดคยา

๑. เดินทางจากเมืองกัลกัตตาสู่คยา การเดินทางจากเมืองกัลกัตตาไปสู่จังหวัดคยานั้น ทางที่สะดวกที่สุดคือ ทาง

รถไฟ ระยะทางจากกัลกัตตาไปจังหวัดคยา ๒๘๕ ไมล์ รถไฟวิ่งประมาณ ๙–๑๐ ชั่วโมง จะเดินทางโดยรถยนต์ก็ได้ ส่วนทางเครื่องบินนั้น ต้องไปลงที่ปัตนะแล้วย้อนกลับมาอีก สนามบินที่คยายังไม่ได้เปิดให้เป็นสนามบินพานิช

๒. เดินทางจากกรุงเดลีสู่จังหวัดคยา การเดินทางการกรุงเดลี เดินทางโดยรถไฟสะดวกดี ถ้ามีรถยนต์ส่วนเฉพาะ จะเดินทางโดยรถยนต์ก็ได้ ระยะทาง ๖๑๑ ไมล์ ส่วนทางเครื่องบินนั้น ต้องไปลงที่ปัตนะแล้วโดยสารรถไฟหรือรถยนต์ต่อไปที่คยา

๓. การเดินทางจากเมืองพาราณสีสู่จังหวัดคยา หากท่านจะนมัสการสังเวชนียสถานที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงปฐมเทศนาที่สารนาถก่อนแล้ว จึงเดินทางต่อไปนมัสการที่พุทธคยา โดยสารรถไฟจากพาราณสีไปจังหวัดคยาได้เลยซึ่งไม่ไกลนัก ระยะทาง ๑๓๓ ไมล์ (๒๒๑ กม.)

จากจังหวัดคยาสู่พุทธคยา

เมื่อเดินทางถึงจังหวัดคยาแล้ว ท่านยังต้องเดินทางต่อไปอีกต่อหนึ่งจึงจะถึงพุทธคยา ระยะทางจากจังหวัดคยาไปพุทธคยาโดยทางเส้นใน ๗ ไมล์ ทางเส้นนอกตัดใหม่ ๑๐ ไมล์ มีรถยนต์ประจำทาง มีรถสามล้อมีรถม้าและรถรับจ้าง ค่ารถ

สามล้อประมาณ ๑.๕๐ รูปี ค่ารถแท็กซี่ ๑๐ รูปี สำหรับกลางวัน ๑๒ รูปี สำหรับกลางคืน ค่ารถประจำทาง ๔๐ นะยะไปซ่า

ถนนลาดยางอยู่ในชั้นดี ถนนสายในตัดเลียบริมฝั่งแม่น้ำเนรัญชราเรื่อยไปจนถึงพุทธคยา ความงามของทิวทัศน์จากเส้นทางเลียบริมฝั่งน้ำนั้น จะประทับใจของท่านเป็นอย่างดียิ่ง ท่านมองไปสองฟากข้างถนนจะพบแต่ความงามของธรรมชาติเนรัญชราที่อาจทำให้ท่านถึงกับหลงเคลิบเคลิ้มไปว่า เป็นแดนสวรรค์บนพิภพก็ได้ เป็นความจริงที่ว่าความงามของธรรมชาติเป็นความงามที่แท้ ความสุขใจที่ได้จากธรรมชาติคือความสุขอันสดชื่น ชีวิตภายใต้ธรรมชาติคือชีวิตอันแสนสำราญ ความรักธรรมชาติคือความรักแท้อันไม่รู้จักเบื่อหน่าย ธรรมชาติสร้างชีวิตของมนุษยชาติให้สดชื่นเสมอ และความสวยสดงดงามของธรรมชาตินั้นเองที่มีอานุภาพเหนือกว่าความสวยงามอื่นใดที่โลกมี

สถานที่สำคัญในพุทธคยา

สถานที่สำคัญและควรชม ในพุทธคยามีดังนี้

๑. ต้นพระศรีมหาโพธิ์ที่ตรัสรู้ อยู่ติดกับพระวิหารมหาโพธิ์หรือพระมหาเจดีย์พุทธคยา ทิศตะวันตกต้นพระศรีมหาโพธิ์ที่เห็นอยู่ในขณะนี้ กล่าวกันว่าเป็นต้นพระศรีมหาโพธิ์

ต้นพระศรีมหาโพธิ์ต้นที่ ๔ ปลูกขึ้นใหม่เมื่อ พ.ศ. ๒๔๑๓ คือ นำมหาโพธิ์ลูกหลานของต้นเดิมนั้นเอง มาปลูกไว้ในสมัยที่อังกฤษยังปกครองอยู่ และได้ทำการซ่อมพระมหาวิหารพุทธคยา เมื่อต้นพระศรีมหาโพธิ์โค่นลงจึงได้นำลูกหลานต้นพระศรีมหาโพธิ์ ซึ่งแน่ใจว่าเป็นหน่อพันธุ์จากต้นเดิมมาปลูกไว้แต่นั้นจนกระทั่งบัดนี้

๒. **วัชรอาศน์** (พระแท่นที่ตรัสรู้) ณ ภายใต้ต้นพระศรีมหาโพธิ์ด้านตะวันออก มีแท่นหินอยู่แท่นหนึ่งกว้าง ๔ ฟุต ๑๐ นิ้ว ยาว ๗ ฟุต ๖ นิ้ว บนพื้นสลักลวดลายมองดูงามตาในเชิงศิลป ตั้งอยู่ระหว่างต้นพระศรีมหาโพธิ์กับพระมหาเจดีย์พุทธคยา พระวิหารมหาโพธิ์อยู่ด้านทิศตะวันออก แท่นหินหรือแท่นวัชรอาศน์อยู่ระหว่างกลางต้นพระศรีมหาโพธิ์อยู่ทางทิศตะวันตก ณ แท่นที่ตรงนี้เองที่พระพุทธเจ้าประทับตรัสรู้พระอนุตรสัมมาสัมโพธิญาณ ในกาลต่อมาพระเจ้าอโศกมหาราชจึงได้ทรงสร้างแท่นหินหรือวัชรอาศน์ ไว้เป็นอนุสรณ์สืบแทนพระที่ที่ประทับตรัสรู้

๓. **พระวิหารมหาโพธิ์** (พระมหาเจดีย์พุทธคยาหรือพระมหาวิหารพุทธคยา) พระมหาวิหารนี้ ดูภายนอกเป็นทรงเจดีย์ใหญ่มหึมาสูง ๑๗๕ ฟีต ดูภายในเป็นวิหาร จึงเรียกทั้งสองอย่างคือ "พระมหาเจดีย์ พระศรีมหาโพธิ์" และ

"พระมหาวิหารพุทธคยา" ทรงเริ่มสร้างโดยพระเจ้าอโศกมหาราช และได้มีการต่อเติมและปฏิสังขรณ์กันเรื่อยมาจนกระทั่งถึงเวลานี้ ส่วนลวดลายหรือศิลปนั้นนับว่าล้ำเลิศทีเดียวเท่าที่มีอยู่ในอินเดีย ลักษณะของพระมหาวิหารมหาโพธิ์นั้นรูปทรง ๔ เหลี่ยม ยอดทำเป็นฉัตรหล่อด้วยทองเหลือง ยอดแหลมคล้ายยอดพระเจดีย์เป็นวิหารสองชั้น ส่วนภายในพระวิหารชั้นล่างนั้น มีพระประธานขนาดใหญ่ เป็นลักษณะของพระพุทธรูปแบบพม่า ส่วนชั้นบนนั้นก็มีพระพุทธรูปสมัยต่าง ๆ ล้วนสวยงาม พร้อมทั้งศิลปเครื่องจำหลักให้ชมมากมาย หากท่านใช้เวลาตรวจตราดูสักเล็กน้อยแล้ว ท่านจะต้องยอมรับว่าวิเศษจริง ๆ อย่างไม่ต้องสงสัย

๔. **อนิมิสเจดีย์** อนิมิสเจดีย์อยู่ทางด้านตะวันออกเฉียงเหนือของพระวิหารมหาโพธิ์และต้นโพธิ์ ประตูเข้าอนิมิสเจดีย์อยู่ทางทิศตะวันออก ภายในพระเจดีย์มีรูปพระโพธิ์สัตว์อยู่รูปหนึ่ง พระสัมมาสัมพุทธเจ้าภายหลังจากได้ตรัสรู้แล้ว ๗ วัน ก็เสด็จลุกจากพระแท่นวัชรอาศน์แล้ว เสด็จไปประทับยืนอยู่ ณ ที่อนิมิสเจดีย์ตั้งอยู่นั้น ทรงเพ่งดูต้นพระศรีมหาโพธิ์โดยมิได้ทรงกระพริบพระเนตรแม้แต่ครั้งเดียวตลอดเวลา ๗ วัน ทั้งนี้ก็เพื่อทรงถวายพระเนตรบูชาต้นพระศรีมหาโพธิ์นั่นเองดังนั้น สถานที่แห่งนี้จึงได้ชื่อว่า "อนิมิสเจดีย์"

๕. รัตนจงกรมเจดีย์ พระพุทธเจ้าหลังจากเสด็จประทับยืนถวายพระเนตรบูชาต้นพระศรีมหาโพธิ์ ๗ วัน แล้วพระองค์ได้เสด็จจงกรมขึ้นลงระหว่างต้นพระศรีมหาโพธิ์ กับอนิมิสเจดีย์เป็นเวลา ๗ วัน ดังนั้นสถานที่แห่งนี้จึงได้นามว่า **"รัตนจงกรมเจดีย์"** รัตนจงกรมอยู่ด้านทิศเหนือของพระวิหารมหาโพธิ์ ทำเป็นรูปจำลองไว้ มีดอกบัว ๑๙ ดอกรองรับ

๖. รัตนฆรเจดีย์ รัตนฆรเจดีย์อยู่ทางทิศเหนือของพระวิหารมหาโพธิ์ หรือถัดจากรัตนจงกรมไปทางทิศเหนือ เป็นวิหารหลังเล็ก ๆ ไม่มีหลังคา วัดดูส่วนในแล้วได้ส่วนกว้าง ๑๑ ฟุต ยาว ๑๔ ฟุต พระพุทธเจ้าภายหลังจากเสด็จจงกรมครบ ๗ วันแล้ว ได้เสด็จประทับนั่ง ณ ที่นี้เป็นเวลา ๗ วัน และทรงเปล่งฉัพพรรณรังสีตลอดเวลา ๗ วันนั้น ฉะนั้น จึงได้นามว่า **"รัตนฆรเจดีย์"**

๗. ราวหินพระเจ้าอโศก ราวหินหรือราวเสาหินของพระเจ้าอโศกมหาราช อยู่ทางทิศใต้ของพระวิหารมหาโพธิ์ ตั้งเป็นแถวเรียงกันซึ่งมีลักษณะคล้ายกำแพงเรานี่เอง แรกทีเดียวเข้าใจว่าเป็นกำแพงล้อมรอบมหาวิหารมหาโพธิ์ ราวหินที่เห็นในเวลานี้อยู่ในสถานที่ชำรุดทรุดโทรม....ส่วนรอบ ๆ พระวิหารและราวหินนั้นเต็มไปด้วยสถูปและพระเจดีย์ใหญ่น้อยมาก

มาย

๘. ต้นอชาปาลนิโครธ ต้นอชาปาลนิโครธตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกของพระวิหารมหาโพธิ์ พระพุทธเจ้าได้เสด็จไปประทับเสวยวิมุติสุขอยู่ ณ ภายใต้ต้นอชปาลนิโครธเป็นเวลา ๗ วัน ภายหลังจากทรงเปล่งพระฉัพพรรณรังสีที่รัตนฆรเจดีย์แล้ว อนึ่งต้นอชปาลนิโครธนั้น ตั้งอยู่คนละฝั่งแม่น้ำเนรัญชรากับต้นพระศรีมหาโพธิ์ อยู่ห่างจากต้นพระศรีมหาโพธิ์ประมาณ ๒ ก.ม. เศษ ต้องข้ามแม่น้ำเนรัญชราไปอีก

๙. สระมุจลินท์และราชายตนะ สถานที่ทั้งสองแห่งนี้ตั้งอยู่ทางทิศใต้ของต้นพระศรีมหาโพธิ์และห่างกันประมาณ ๒ กม. เศษ ส่วนสระมุจลินท์นั้น เวลานี้ชาวบ้านก็เรียกว่ามุจลินท์เช่นเคย พระพุทธเจ้าเสด็จประทับ ณ ภายใต้ต้นไม้จิกหรือมุจลินท์เป็นเวลา ๗ วัน หลังจากประทับที่ภายใต้ต้นอชปาลนิโครธแล้ว

ส่วนภายหลังจากนั้นพระองค์เสด็จไปประทับที่ภายใต้ต้นสาเกตซึ่งเรียกกันว่า "ราชายตนะ" ซึ่งอยู่ทางทิศใต้ของต้นไม้จิกหรือมุจลินท์ไปอีก แต่ก็ไม่ไกลจากกันเท่าไรนัก

๑๐. ที่นางสุชาดาถวายข้าวมธุปายาส ที่ซึ่งนางสุชาดาถวายข้าวมธุปายาสนั้น ตั้งอยู่ทางฝั่งแม่น้ำเนรัญชราซึ่งอยู่ฝั่งตรงกันข้ามกับต้นพระศรีมหาโพธิ์ เวลานี้เขาสร้างเป็นศาลเทพารักษ์ของพวกศาสนาฮินดู ก่อด้วยอิฐเป็นเครื่องหมาย

๑๑. บ้านนางสุชาดา บ้านของนางสุชาดานั้นอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของสถานที่ที่เธอถวายข้าวมธุปายาส และก็ไม่ไกลกันเป็นเนินสูงเหนือกว่าระดับพื้นที่ทุกแห่งในสถานที่แถวใกล้เคียงกันนั้น และก็หาสะดวกด้วย เนื่องจากว่าถึงเราอยู่ที่ห่างไกลพอสมควร ก็สามารถมองเห็นได้สะดวกดี

๑๒. แม่น้ำเนรัญชรา แม่น้ำเนรัญชราเวลานี้ตื้นเขินแล้ว ถึงฤดูฝนจึงจะมีน้ำและเห็นเป็นแม่น้ำกับเขาบ้าง นอกจากนี้แล้วก็คงเห็นแต่ทรายเท่านั้นเอง ความจริงแล้วเป็นแม่น้ำที่กว้างใหญ่มาก และเต็มไปด้วยทราย เดินข้ามกว่าจะพ้นก็พอได้ยืดเส้นยืดสายพอสมควร แม่น้ำเนรัญชราไหลตัดผ่านทางด้านหน้าต้นพระศรีมหาโพธิ์ขึ้นไปทางทิศเหนือ ประชาชนท้องถิ่นเรียกว่าลีลาชัน (LITAJAN) และเรียกตามภาษาสันสกฤตว่า.นรัญชรา (Nairanjana) แปลว่าแม่น้ำบริสุทธิ์ (Immadulate River) ถึงเราจะเรียกว่า เนรัญชรา อย่างที่เรียกกันมาตามตำนานนั้น ชาวอินเดียก็เข้าใจได้เหมือนกัน

๑๓. วัดมหันต์ฮินดู ก่อนที่จะเข้าสู่เนินดินสูงถึงพระวิหารมหาโพธิ์ตามเส้นทางสายในนั้น ท่านจะต้องผ่านวัดมหันต์ หรือ วัดฮินดูมหันต์ก่อน ซึ่งเป็นสถานที่อันกว้างใหญ่ไพศาล มีกำแพงกั้นแน่นหนาถาวร และมีตึกรามใหญ่โตรโหฐาน พวก

มหันต์ก็คือพวกที่นับถือศาสนาฮินดูซึ่งนับถือพระศิวะ พวกพระมหันต์ที่กล่าวนี้นอกจากจะเป็นมหาเศรษฐีใหญ่แห่งรัฐพิหารแล้ว ยังมีบทบาทอันสำคัญยิ่งเกี่ยวกับพระมหาวิหารมหาโพธิ์เป็นอย่างมาก เพราะภายหลังจากพระพุทธศาสนาได้เสื่อมแทบสูญจากอินเดียนั้นคณะฮินดูมหันต์ได้เข้าครอบครองพระมหาวิหารมหาโพธิ์ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๑๓๓ เป็นต้นมาจนกระทั่งได้เกิดฟ้องร้องคดีกรรมสิทธิ์ ในระหว่างท่านอนาคาริกธรรมปาลอุบาสก จนกระทั่งปัจจุบันนี้ก็ยังมีอิทธิพลอย่างมหาศาล

๑๔. **ดงคสิริ** กล่าวกันตามคติมหายานว่า เป็นที่ทรงบำเพ็ญทุกกรกิริยา อยู่ระหว่างหลักไมล์ที่ ๔ จากคยาต้องข้ามแม่น้ำเนรัญชราไปอีกพอสมควร ปัจจุบันตอนฤดูแล้งไปรถม้าจากพุทธคยาได้ แม้จะไม่สะดวกนัก ก็ยังดีกว่าที่จะย่ำด้วยเท้าโดยตลอด

๑๕. **หมู่บ้านอุเรล** หรืออาศรมเดิมของท่านอุรุเวลกัสสป อยู่ห่างจากพระมหาวิหารมหาโพธิ์ไปทางทิศใต้ประมาณ ๑ กม. อยู่ใกล้ฝั่งแม่น้ำเนรัญชรา ระหว่างกลางที่จะไปสู่สระมุจลินท์ ปัจจุบันชาวหมู่บ้านเรียกว่า "บ้านอุเรล" ยังมีบ่อน้ำเก่าแก่เป็นอนุสรณ์และชาวบ้านยังใช้เป็นประโยชน์ได้อยู่

นอกจากนี้ เมื่อไปถึงพุทธคยาแล้ว ถ้ามีเวลาพอท่านอาจไปชมนครอันเก่าแก่ในสมัยพุทธกาลได้อีกคือ "**นครราช**

คฤห์" ซึ่งเหลืออยู่ในสภาพเป็นเพียงหมู่บ้านในหุบเขา และก็จะพบซากอันปรักพังแห่งวังพระเจ้าพิมพิสาร วังพระเจ้าอชาตศัตรู เขาคิฌกูฏ ชีวกัมพวัน เวฬุวนาราม อันเป็นวัดแรกในพระพุทธศาสนา ซึ่งพระเจ้าพิมพิสารถวายไว้ ตะโปธาราม บ่อน้ำร้อน ซึ่งเป็นสถานที่เกิดต้นบัญญัติให้พระสงฆ์ในอินเดียสงน้ำได้ ๑๕ วันต่อครั้ง มหาวิทยาลัยนาลันทาเก่าและมหาวิทยาลัยลันทาใหม่ ฯลฯ ระยะทางประมาณ ๔๗ ไมล์หรือ ๗๒ กม.

ขอกล่าวไว้ในที่นี้ด้วยว่า พุทธคยาที่ท่านเห็นเมื่อสามสี่ปีก่อนนั้นผิดจากพุทธคยาที่ท่านเห็นอยู่ในวันนี้ความเจริญทางด้านวัตถุ ได้เจริญขึ้นเป็นลำดับ ๆ ทางรัฐบาลอินเดียได้เอาใจใส่และมีโครงการบูรณะยิ่งขึ้น ประกอบด้วยความร่วมมือร่วมใจของชาวพุทธเราจากประเทศต่าง ๆ ที่เข้าทำการเผยแพร่พุทธศาสนา และดำเนินกิจการทางสังคมสงเคราะห์ในประการต่าง ๆ จึงเป็นผลทำให้พุทธคยากลับฟื้นคืนสภาพเป็นเขตพุทธ-สถานโดยลำดับ

อนึ่งปัจจุบันรัฐบาลอินเดียกำลังเริ่มโครงการสร้าง "**มหาวิทยาลัยมคธ**" ขึ้นอีกณบริเวณใกล้เคียงกับวัดไทยพุทธคยาของเรา ห่างกันเพียง ๒ ไมล์ วัตถุประสงค์สำคัญยิ่งของรัฐบาลอินเดียนั้น ก็คือต้องการให้เยาวชนในยุคนี้และใน

ยุคต่อไป ตระหนักถึงดินแดนแคว้นมคธในอดีต อันเป็นแผ่นดินแห่งพุทธธรรมเมื่อสมัยสองพันห้าร้อยกว่าปีล่วงมาแล้วนั้น และเพื่อให้อนุชนได้เล็งเห็นความเจริญรุ่งเรืองของอินเดียในอดีต สมัยเมื่อภายใต้ร่มธรรมของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแผ่สะพรั่งไปทั่วผืนแผ่นดินใหญ่ให้ความร่มเย็นแก่มวลชนทุกหมู่เหล่าและเผ่าพันธุ์ โดยมิได้มีขอบเขตจำกัด

สถานที่ในพุทธคยา

สถานที่พักในพุทธคยานั้นมีหลายแห่ง ขอนำมากล่าวไว้ในที่นี้ เพื่อสะดวกแก่ท่านในการที่จะเลือกพักได้ดังนี้

๑. วัดไทยพุทธคยา

๒. สมาคมมหาโพธิ์ (วัดลังกา)

๓. วัดพม่า

๔. วัดจีน

๕. ดักบังกาโลว์พักแรมประจำเขตของทางการ (District Board Dak Bangkalow)

๖. ทัวริสท์บังกาโลว์

๗. ดอมิตรี่ (หอพัก ๒๕ พุทธศตวรรษ)

๘. วัดธิเบต

๙. บีร์ล่าธรรมศาลา (Birla Dharmasala)

จบสังเวชนียสถานที่ ๒

๓. สารนาถสถานที่ทรงแสดงปฐมเทศนา

"ดูก่อนอานนท์ สถานที่ผู้มีความเชื่อความเลื่อมใสจะพึงกล่าวได้ว่าสถานที่ตรงนี้คือสถานที่พระตถาคตเจ้าทรงแสดงบวรธรรมจักรครั้งแรก.."

ที่ตั้งของสารนาถ

สารนาถที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงปฐมเทศนา อยู่ใกล้เมืองพาราณสีในรัฐอุตรประเทศ อยู่ห่างจากเมืองพาราณสี ๙ กม. ๖ เส้น หรือ ๖ ไมล์ สารนาถเรียกตามชื่อเดิมว่า "อิสิปตนะมิคคะทายวัน"

การเดินทาง

แรกที่สุด ต้องเดินทางเข้าเมืองพาราณสีเสียก่อนแล้วจึงเดินทางต่อไปยังสารนาถเพื่อความสะดวก ขอแยกกล่าวเป็นข้อ ๆ ดังนี้

๑. จากเดลีสู่พาราณสี การเดินทางจากกรุงเดลีไปพาราณสีนั้น ท่านสามารถไปได้ทั้งทางอากาศ ทางรถไฟ และรถยนต์ส่วนตัว ระยะทางจากเดลี-พาราณสี ๔๗๓ ไมล์

๒. จากกัลกัตตาสู่พาราณสี จากกัลกัตตาไปพาราณสี เดินทางได้ทั้งทางรถไฟ และรถยนต์ส่วนตัว และเครื่องบิน ระยะทางจากกัลกัตตาเมืองหลวงของรัฐเวสต์เบงกอลไปพาราณสี ๔๑๔ ไมล์

๓. จากคยาสู่พาราณสี หากนมัสการสังเวชนียสถานที่พุทธคยาแล้ว จึงเดินทางต่อไปยังพาราณสี ก็โดยสารรถไฟจากสถานีคยาได้เลย ส่วนระยะทางจากคยาไปพาราณสีนั้น ๑๓๓ ไมล์ (๒๒๑ กม.)

จากพาราณสีสู่สารนาถ

เมื่อท่านเดินทางถึงเมืองพาราณสีแล้ว ท่านยังจะต้องเดินทางต่อไปอีกเล็กน้อย ส่วนระยะทางได้กล่าวไว้แล้วข้างต้นนั้น

การเดินทางจากพาราณสีไปสารนาถสะดวก จะเดินทางโดยรถไฟจากสถานีพาราณสีไปยังสถานีสารนาถ ซึ่งรัฐบาลอินเดียสร้างเป็นพุทธบูชา ในคราวฉลอง ๒๕ พุทธศตวรรษก็ได้ หรือท่านจะเดินทางโดยรถม้า รถสามล้อก็ได้ ค่ารถสามล้อประมาณหนึ่งรูปีเศษ และนอกจากนี้ก็ยังมีรถประจำทางอีกด้วย การเดินทางนั้นไม่ลำบากอะไรเลย

สถานที่สำคัญในสารนาถ

สถานที่สำคัญควรไหว้และควรชมนั้น ขอแยกกล่าวเป็นแห่ง ๆ ดังนี้

๑. ธรรมเมกขสถูป – สถานที่ทรงแสดงปฐมเทศนา ธรรมเมกขสถูปเป็นพระสถูปใหญ่รูปทรงกลมมองเห็นเด่นกว่าปูชนียสถานอื่น ณ สถานที่นั้น และก็ตั้งอยู่บนเนินสูง

ด้วย จึงทำให้มองเห็นเป็นที่เจริญตาเจริญใจมาก พระสถูปนี้สร้างโดยพระเจ้าอโศกมหาราช เพื่อเป็นเครื่องหมายว่า พระพุทธเจ้าทรงแสดงปฐมเทศนา ณ ที่นั้น

๒. ธรรมราชิกาสถูป-พระบรมสารีริกธาตุ ตัดจากวัดเชนเดินไปทางด้านหลังของวัด จากนั้นให้เดินเลี้ยวไปทางขวามือ และไม่ไกลกันนักก็จะพบธรรมราชิกาสถูป เวลานี้ท่านจะได้เห็นแต่เพียงซากเท่านั้น เดิมทีเดียวพระสถูปนี้สร้างโดยพระเจ้าอโศกมหาราช เพื่อบรรจุพระบรมสารีริกธาตุของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า และก็ได้มีการบูรณะซ่อมแซมกันเรื่อยมาตามยุคตามสมัยแต่ก็เป็นเคราะห์ร้าย เมื่อตกมาในปี ๒๓๓๗ นั้นเองยะมัตสิงห์แห่งเมืองพาราณสีได้พังทำลายพระสถูปลงจนเรียบเป็นหน้ากลอง แล้วนำพระบรมสารีริกธาตุไปโยนทิ้งลงแม่น้ำคงคาเสียอีก จึงทำให้เกิดความเศร้าเสียดายและความปวดร้าวขึ้นภายในดวงใจของชาวพุทธเรา โดยมิรู้ลืม

๓. มูลคันธกุฎีที่ประทับ เหนือขึ้นไปจากธรรมราชิกาสถูปเล็กน้อย ก็เป็นพระมูลคันธกุฎีที่พระพุทธองค์เสด็จประทับจำพรรษามีซากหรือรูปร่างปรากฏอยู่ชัด ส่วนสองฟากข้างแวดล้อมไปด้วยกุฎีวิหารพุทธสาวกมากมาย เมื่อเห็นแล้วก็อดที่จะเร้าใจให้เราเกิดสังเวชเสียมิได้

๔. เสาศิลาจารึกอโศกมหาราช ทางด้านหลังมูลคันธกุฎีและไม่ไกลกันนัก ท่านจะพบเสาศิลาจารึกของพระเจ้าอโศกมหาราช เดิมเป็นเสาสูงใหญ่สวยงามศิลปในการขัดหินนั้นประณีตมาก ซึ่งสมัยนี้ยากที่จะทำได้เช่นนั้น แต่เสาศิลาจารึกนี้ได้ถูกพวกมุสลิมทำลายลง ซึ่งเห็นเวลานี้ก็เพียงครึ่งส่วนเท่านั้นยังฝังอยู่ และรัฐบาลอินเดียได้รักษาไว้เป็นอย่างดีก่อนถูกทำลายนั้น ปลายยอดเสาทำเป็นรูปราชสีห์ ๔ ตัว และมีกงล้อพระธรรมจักรอยู่เหนือศีรษะของราชสีห์ทั้ง ๔ ส่วนด้านล่างของราชสีห์นั้นเป็นสัตว์ ๔ ชนิด คือ ราชสีห์ ช้าง ม้า และโค

เมื่ออินเดียได้เอกราช ท่านนายกเนห์รู ได้นำรูปและเครื่องหมายที่กล่าวนี้มาเป็นเครื่องหมายในธงประจำชาติของอินเดียดังที่เห็นอยู่ทุกวันนี้ และมหาตมคานธียินยอมเห็นชอบกับเนห์รู แต่เมื่อมีเสียงคัดค้านดังขึ้นมหาตมคานธีก็ยืนยันอย่างมั่นคงว่า "ถ้าไม่นำเครื่องหมายธรรมจักรของพระพุทธเจ้า ที่สร้างขึ้นโดยพระเจ้าอโศกมหาราชมาเป็นเครื่องหมายในธงประจำชาติ แล้วข้าพเจ้าจะไม่ยอมเคารพธงชาติอย่างเด็ดขาด" ดังนั้นชัยชนะจึงตกมาเนห์รู ตราพระธรรมจักรของพระพุทธเจ้า ได้กลายมาเป็นสัญลักษณ์แห่งชาติอินเดีย จากบัดนั้นมาจนถึงบัดนี้

๕. ที่เสด็จจงกลม ระยะไม่ไกลจากเสาศิลาจารึก ท่านจะได้พบสถานที่เสด็จจงกลมของพระพุทธเจ้า มีแผ่นหินวางไว้ได้ระยะช่วงเท้าพอดี และวางเรียงไว้เป็นระยะ ทั้งได้รับการรักษาไว้เป็นอย่างดีจากรัฐบาล เพราะถือกันว่าตรงนั้นคือสถานที่มหาบุรุษ บุตรผู้ยิ่งใหญ่ของอินเดียและของโลก ได้ทรงไปประทับไว้ซึ่งฝ่าพระบาท ที่ทรงวางพระบาทของพระองค์ได้กลายมาเป็นที่กราบไหว้สักการบูชาของมวลชนชาวโลกส่วนใหญ่ในทุกวันนี้

๖. ชมสวนกวาง ทางด้านหลังพระวิหารท่านจะมองเห็นสวนกวางกว้างใหญ่ ซึ่งรัฐบาลอินเดียสร้างขึ้นเมื่อคราวฉลอง ๒๕ พุทธศตวรรษ เพื่อเป็นอนุสรณ์และน้อมบูชาแด่องค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า และหากวางมาเลี้ยงไว้เป็นจำนวนมาก เนื้อที่ทั้งหมด ๑๐ เอเคอร์ หากท่านไปตอนเช้าตรู่หรือตอนเย็น ซึ่งเป็นเวลาให้อาหารกวาง จึงจะได้เห็นกวางมาก

๗. อนุสาวรีย์ธรรมปาละ หากท่านเดินเข้าชมภายในบริเวณพุทธสถานทางด้านหน้ามูลคันธกุฎีวิหารหลังใหม่ ก่อนถึงพระวิหารนั้น หากท่านเหลือบมองไปทางขวามือ จะเห็นอนุสาวรีย์ของอนาคาริกธรรมปาละยืนตระหง่านอยู่ตรงนั้น ท่านผู้นี้เองที่เป็นกำลังแรงอันสำคัญในการทำการฟื้นฟูพระพุทธศาสนาในอินเดีย และเป็นที่รู้จักกันดีทั่วโลก ก่อนท่านถึงแก่กรรมนั้น ท่านได้ให้คำขวัญไว้ว่า

"....ขอให้ข้าพเจ้าตายเสียเร็ว ๆ เถิด และขอให้ได้เกิดมาใหม่ในโลกอีก ๒๕ ครั้ง เพื่อประกาศพระบวรธรรมจักรอันเอกอุดม ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า...."

๘. มูลคันธกุฎีวิหาร พระวิหารหลังใหม่สวยงามซึ่งอยู่ข้างหน้าของท่านนั้น เรียกชื่อว่า "มูลคันธกุฎีวิหาร" สร้างโดยการนำของท่านอนาคาริกธรรมปาละ เมื่อปี ๒๔๗๔ และมีพระบรมสารีริกธาตุบรรจุห้องล่าง ภายใต้พระประธานในพระวิหาร นำออกให้ประชาชนนมัสการประจำปีในเดือนพฤศจิกายนทุกปี บนฝาผนังเขียนลวดลายเกี่ยวกับพุทธประวัติ มองเห็นสวยงามมาก เขียนโดยนักศิลปชาวญี่ปุ่น

๙. ต้นโพธิ์ลังกา ข้างพระวิหารนั้นเอง มีต้นพระศรีมหาโพธิ์อยู่ต้นหนึ่งเรียกว่า "ต้นโพธิ์ลังกา" ที่เรียกชื่อเช่นนี้ก็เนื่องจากว่า พระราชธิดาของพระเจ้าอโศกมหาราช ทรงพระนามว่าสังฆมิตรา นำจากพุทธคยาไปปลูกไว้ที่ประเทศลังกา แต่ท่านอนาคาริกธรรมปาละ ได้นำหน่อจากประเทศลังกามาปลูกไว้ที่สารนาถอีก เมื่อวันที่ ๑๒ พฤศจิกายน ๒๔๗๔ ดังนั้น จึงเลยเรียกกันว่า "โพธิ์ลังกา" ซึ่งควรชมและนมัสการ

๑๐. **ชมวัดศาสนาเชน** ด้านหลังพระธรรมเมกขสถูป ท่านจะพบวัดอีกวัดหนึ่ง ซึ่งได้แก่วัดเชน วัดเชนก็คือวัดของพวกเดียรถีย์นั่นเอง วัดนี้เป็นวัดใหม่ สร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๓๖๗ ในภายในวัดนั้นบรรจุรูปของศาสดาเชนคนที่ ๑๑ ศาสดาของเชนนั้นเรียกว่า "ติตถกร" มีสิ่งที่น่าสังเกตอยู่อย่างหนึ่ง คือรูปศาสดาของเขานั้นทำคล้าย ๆ กับพระพุทธรูป ดังนั้นท่านจึงควรสังเกตไว้ให้ดีด้วย

๑๑. **ชมพิพิธภัณฑ์สารนาถ** จากนี้ขอนำท่านออกชมพิพิธภัณฑ์สารนาถ ซึ่งอยู่รอบนอก หากท่านออกรอบนอกทางด้านหน้าวัดเชน และข้ามถนนไปหน่อยก็ถึงพิพิธภัณฑ์ มีโบราณวัตถุทางพระพุทธศาสนาให้ท่านชมมากมาย ตรงเสาประตูทางเข้ามีอักษรไทยที่เสาประตูใหญ่ทางเข้าว่า "สมาคมมหาโพธิ์"

๑๒. **เจาขันทีสถูป** เมื่อท่านเดินออกจากพิพิธภัณฑ์แล้ว เดินเลี้ยวซ้ายไปตามวงโค้งของถนน และเดินเรื่อยไปอีกสักครู่หนึ่ง ก็จะมองเห็นสถูปใหญ่องค์หนึ่งตั้งอยู่บนเนินสูง เป็นสถูปรูปแปดเหลี่ยม พระสถูปที่กล่าวนี้มีนักปราชญ์เข้าใจกันว่า เป็นสถานที่พระพุทธเจ้าได้ทรงพบภิกษุเบญจวัคคีย์ ซึ่งเมื่อพระพุทธเจ้าเสด็จไปถึงตรงนั้น พวกเบญจวัคคีย์ก็มองเห็นพระองค์ แต่สถานที่แห่งนี้ ในสมัยที่มุสลิมมีอำนาจในอินเดีย

กษัตริย์มุสลิมได้ทำการซ่อมแซม และได้จารึกหลักฐานอะไรไว้ด้วย จึงทำให้เข้าใจไปว่าเป็นของมุสลิม ความจริงแล้วก็คือปูชนียสถานทางพุทธศาสนาโดยตรงนั่นเอง

เท่าที่นำท่านชมมานั้น เป็นส่วนที่อยู่ในรอบในบริเวณพุทธสถาน ที่สำคัญจริง ๆ ซึ่งท่านไม่ควรพลาดนั้นมีอยู่ ๕ แห่งด้วยกัน ขอกล่าวย้ำอีก คือ

๑. ธรรมเมกขสถูป....ที่ทรงแสดงปฐมเทศนา

๒. ธรรมราชิกาสถูป........ที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุ

๓. มูลคันธกุฎี....ที่พระองค์เสด็จจำพรรษา

๔. เสาศิลาจารึกของพระเจ้าอโศกมหาราช

๕. สถานที่เสด็จจงกรมของพระพุทธเจ้า

สถานที่พักในสารนาถ

การหาที่พักแรมในสารนาถนั้น ไม่เป็นการลำบากเลยแม้แต่น้อย เพราะมีที่พักหลายแห่งด้วยกัน แต่ขอกล่าวไว้ในที่นี้สัก ๔ แห่ง เท่าที่เห็นว่าเป็นที่สะดวกที่สุด

๑. วัดชาวพุทธจีน

๒. วัดชาวพุทธพม่า

๓. บิร์ล่า ธรรมศาลา (Birla Dharmasala)

๔. ตอมิตรี่ (หอพัก ๒๕ พุทธศตวรรษ)

จบสังเวชนียสถานที่ ๓

กุสินารา
สถานที่เสด็จดับขันธปรินิพพาน

"........ดูก่อนอานนท์ สถานที่ชนผู้มีความเชื่อความเลื่อมใส จักพึงกล่าวได้ว่า สถานที่ตรงนี้ คือสถานที่พระตถาคตเจ้าเสด็จเข้าสู่ปรินิพพาน........"

ที่ตั้งของกุสินารา

กุสินารานคร (กุสินครา) นครที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าเสด็จดับขันธปรินิพพาน ตั้งอยู่ใกล้ ๆ กับเมืองกาเซีย ในจังหวัดโครักขปูร์ รัฐอุตรประเทศ อยู่ห่างจากจังหวัดโครักขปูร์ ๓๔ ไมล์ หรือ ๕๕ กิโลเมตร

การเดินทาง

การเดินทางไปสู่กุสินารานคร ที่พระพุทธองค์เสด็จเข้าสู่ปรินิพพานนั้น ขอกล่าวเป็นทอด ๆ ไป เพื่อความสะดวกแก่ท่านผู้เดินทาง ดังนี้

๑. จากพาราณสีสู่โครักขปูร์ ขั้นแรกต้องโดยสารรถไฟจากเมืองพาราณสีไปลงที่สถานีโครักขปูร์ จังหวัดโครักขปูร์ แล้วเดินทางต่อไปอีกต่อหนึ่ง

๒. จากโครักขปูร์สู่กุสินารานคร เมื่อเดินทางถึงสถานีโครักขปูร์แล้ว ท่านพึงเข้าใจว่าท่านยังไม่ถึงจุดหมายปลายทาง และต้องเดินทางต่อไปอีกเล็กน้อย ส่วนระยะทาง

นั้นได้กล่าวไว้แล้วข้างต้นนั้น การเดินทางก็สะดวกดีและมีรถยนต์ประจำทาง ถนนอยู่ในขั้นดี สองฟากข้างถนนมีภาพวิวและทิวทัศน์อันสวยงามให้ท่านชม การเดินทางก็ประมาณ ๒ ชั่วโมงเป็นอย่างช้า กุสินารานคร ที่ปรินิพพานอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ของกาเซีย อยู่ห่างกันประมาณ ๑ กิโลเมตร

สถานที่สำคัญในกุสินารา

๑. ที่เสด็จดับขันธปรินิพพาน สถานที่เสด็จดับขันธปรินิพพาน เดิมทีเดียวเรียกว่า "สาลวโนทยาน" เวลานี้มองเห็นเป็นเนินสูง บนเนินนั้นมีมหาปรินิพพานสถูปกับปรินิพพานวิหารตั้งอยู่ ซึ่งขอแยกกล่าวเป็นตอน ๆ ดังนี้

ก. มหาปรินิพพานสถูป ลักษณะของพระสถูปเป็นรูปกลมยอดแหลมทำเป็นฉัตรสามชั้น พระสถูปเดิมทีเดียวนั้นสร้างโดยพระเจ้าอโศกมหาราช แต่พระสถูปที่เห็นอยู่เวลานี้เป็นพระสถูปใหม่ซึ่งสร้างครอบพระสถูปเดิมที่สลักหักพัง (ได้พังทะลายโดยความเก่าแก่ เมื่อประมาณเดือน พฤศจิกายน ๒๕๐๖ ขณะนี้ (พ.ศ. ๒๕๐๘) กำลังบูรณะใหม่อีก)

ข. นิพพานวิหาร พระวิหารที่กล่าวนี้เป็นพระวิหารที่สร้างขึ้นใหม่หลังเล็ก ๆ ส่วนภายในพระวิหารนั้นคับแคบมากและมีพระพุทธรูปนอนขนาดใหญ่พอสมควร ทำด้วยหิน

เมื่อวัดแล้วได้ความยาว ๒๐ ฟุต ชาวพุทธไทย[๑] จัดหาผ้าคลุมไว้เป็นอย่างดี พร้อมทั้งเครื่องสักการบูชา เมื่อเห็นแล้วชวนให้เกิดความสังเวช และความสลดใจเป็นอย่างยิ่ง ถึงองค์พระบรมครู

๒. ต้นนางรัง (ต้นสาละ) นางรังทั้งคู่ที่พระพุทธองค์เสด็จเข้าสู่ปรินิพพานนั้นได้สาปสูญไปเสียแล้ว ส่วนสองต้นที่มองเห็นอยู่ทางด้านหน้านิพพานวิหารนั้น ทางการได้นำมาปลูกไว้ใหม่เพื่อเป็นอนุสรณ์เท่านั้น และเพื่อเป็นการทดแทนสองต้นเก่าที่ได้สูญไปแล้วนั้น ขณะที่ท่านยืนอยู่ที่เนินซึ่งพระสถูป และพระวิหารตั้งอยู่นั้นแล้วมองไปรอบ ๆ ด้าน ท่านจะพบว่าทั่วทั้งบริเวณรอบด้านของพระวิหาร และพระสถูปเต็มไปด้วยซากกุฎิวิหาร และเจดีย์มากมายซึ่งทางการขุดค้นพบแล้ว ก็ให้ความพิทักษ์รักษาไว้เป็นอย่างดี

๓. ปูชนียสถานมาธากัวร์ ปูชนียสถานแห่งนี้อยู่ห่างจากพระสถูปที่พระพุทธเจ้าเสด็จเข้าสู่ปรินิพพาน ประมาณ ๓ เส้น ณ ภายในของปูชนียสถานแห่งนี้ก็คือพระพุทธรูปปางเบิกธรณี ซึ่งเราเรียกกันว่า "ปางสะดุ้งมาร" และก็ควรได้แวะชมและนมัสการด้วย

---

๑. คุณนงลักษณ์ ปิยะจินดา พร้อมด้วยคณะชาวพุทธตรอกจันทร์ พระนคร ได้สร้างจีวรห่มคลุมขนาดใหญ่ ปักด้วยดิ้นทองเป็นพิเศษ น้อมถวายเป็นพุทธบูชา เมื่อปีพุทธศักราช ๒๕๐๗

๔. พระสถูปที่ถวายเพลิงพระพุทธสรีระ สถานที่แห่งนี้อยู่ห่างจากมาธากัวร์ไปประมาณ ๑ ก.ม. เศษ เป็นพระสถูปสูงใหญ่ ผินหน้าไปสู่ถนนใหญ่ ชื่อถนนกาเซียเดโอเรีย พระสถูปนั้นเรียกว่า "รามภาร" ซึ่งเดิมทีเดียวเรียกว่า "มกุฎพันธนเจดีย์"

สถานที่พักในกุสินารา

๑. บ้านพักรับรอง คอมิตี "หอพัก ๒๕ พุทธศตวรรษ"

๒. วัดชาวพุทธจีน

๓. ทัวริสม์ บังกาโลว์

๔. บีร์ล่า ธรรมศาลา (Birla Dharmasala)

๕. วัดชาวพุทธพม่า

จบสังเวชนียสถานที่ ๔

× × ×

ได้นำท่านท่องสู่แดนพุทธภูมิ โดยกำหนดเอา "สังเวชนียสถานทั้ง ๔" เป็นกำหนดโดยสังเขป เพื่อไม่ให้ท่านต้องสิ้นเปลืองเวลามากไป เส้นทางพุทธดำเนินอันเกี่ยวกับพุทธองค์นั้นยังมีอีกมาก เฉพาะเรื่องนี้มุ่งเพียงเพื่อเป็นคู่มือสำหรับท่านผู้จาริกธรรมยาตราแสวงบุญในแดนพุทธภูมิเป็นที่ตั้ง.

"โพธิโมลี"

"อนันตคุณานุภาพ"

สวดพระปริตร

เมื่อได้ประกอบพิธีฌาปนกิจเสร็จเรียบร้อยไปแล้ว ชาวพุทธศาสนิกชนโดยทั่ว ๆ ไปมักนิยมประกอบมงคลพิธีอีกครั้งหนึ่ง เพราะถือว่า การจัดงานฌาปนกิจเป็นงานอวมงคลเป็นการทำบุญเพื่ออุทิศให้แก่ผู้เสียชีวิต เมื่อเสร็จสิ้นแล้วก็ควรจะได้ทำพิธีมงคลให้แก่บ้านเรือนและสมาชิกของครอบครัว ทั้งเป็นการขจัดปัดเป่าความโศรกเศร้าเคราะห์ภัยให้ผ่านพ้นไปเสียโดยอาศัยอำนาจแห่งคุณพระศรีรัตนตรัยให้ช่วยในพิธีมงคลทุก ๆ ครั้งนั้นด้วย

วิธีประกอบการมงคล คือ การอาราธนาพระสงฆ์มาเจริญพระพุทธมนต์ ในเคหะสถานของผู้เป็นเจ้าภาพ พระสงฆ์จะได้เจริญพระพุทธมนต์อันเป็นศิริมงคลให้เกิดขึ้นแก่ผู้ร่วมงานโดยทั่วกัน การเจริญพระพุทธมนต์พระสงฆ์จะเริ่มต้นด้วยการสวดมนต์บทหนึ่งใน ๑๒ บท ที่เรียกว่า "สิบสองตำนาน" โดยเริ่มจากบทพระปริตร คำว่า "ปริตร" มาจากคำบาลีว่าปริตฺต แปลว่า คุ้มครองป้องกัน มนต์บทนี้เป็นมนต์สำหรับสวดเพื่อคุ้มครองป้องกันภยันตราย ประเพณีที่พระสงฆ์จะสวดพระปริตรนี้ ปรากฏว่าเกิดขึ้นครั้งแรกในลังกาทวีป เมื่อประมาณราวพุทธศักราช ๕๐๐ ขณะที่พวกทมิฬได้เป็นใหญ่

อยู่ในลังกาทวีปนั้น พวกทมิฬเป็นผู้ที่นับถือทางไสยศาสตร์ตามลัทธิพราหมณ์ซึ่งมีการสาธยายพระเวทเพื่อสิริมงคลและป้องกันภยันตราย พุทธสนิกชนชาวลังกาสมัยนั้นมักขอให้พระสงฆ์ช่วยหาทางในพระพุทธศาสนาสงเคราะห์เพื่อให้เกิดสิริมงคลหรือเพื่อป้องกันภยันตรายให้แก่ตน พระสงฆ์มีความกรุณาจึงคิดวิธีสวดพระปริตรขึ้นให้สมความปรารถนาของประชาชน โดยเลือกพระสูตรที่มีตำนานเกี่ยวกับสิริมงคลและการป้องกันภยันตราย เป็นบทสวด และแต่งคำกล่าวนำที่เรียกว่า "บทขัดตำนาน" แสดงตำนานและอานุภาพของพระสูตรนั้นอย่างย่อ ๆ พระสูตรที่ใช้สวดเพื่อประโยชน์นี้เรียกว่า "ปริตฺต" บทพระปริตรต่าง ๆ ที่เรียบเรียงรวบรวมอยู่ในคัมภีร์ "ภาณวาร" นั้น พระเถระทั้งหลายอันมีพระเรวัตเถระเป็นประธานสำรวจรวบรวมไว้

ในคัมภีร์ภาณวารมีพระปริตรต่าง ๆ ถึง ๒๒ บท แบ่งไว้เป็น ๔ ภาค เรียกว่า "จตุภาณวาร"

พระเถระองค์หนึ่งนามว่าอโนมทัสสีผู้แต่งอรรถคถาภาณวารขึ้นให้ชื่อว่า สารัตถ สมุจจัย เป็นหนังสือ ๑๓ ผูกใบลาน แปลเป็นภาษาไทยไว้ในรัชกาลที่ ๓ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์

พระอโนมทัสสีเถระ เป็นพระเถระสำคัญองค์หนึ่งในรัชกาลพระเจ้าบัณฑิตปรักมพาหุ ซึ่งเสวยราชย์เมื่อ พ.ศ. ๑๘๐๙ สันนิษฐานว่าคัมภีร์สารัตถสมุจจัยแต่งขึ้นเมื่อราว พ.ศ. ๑๘๐๙

พระปริตรอย่างเจ็ดตำนานและสิบสองตำนาน เกิดขึ้นเมื่อไรยังไม่พบหลักฐาน แต่สันนิษฐานว่า คงจะเกิดภายหลังการแต่งคัมภีร์สารัตถสมุจจัย ซึ่งพระเจ้าแผ่นดินลังกาองค์ใดองค์หนึ่งทรงอาราธนาให้พระสงฆ์เถระคิดปรุงพระปริตรขึ้นสำหรับสวดงานหลวง โดยให้มีทั้งฝ่ายเจริญมงคล และฝ่ายที่คุ้มครองป้องกันอุปัทวันตราย รวมกันแต่มิให้ยืดยาวเกินไปนัก พระสงฆ์จึงเลือกพระปริตรต่าง ๆ มาแต่ภาณวารเป็นพื้น และเอาคาถาที่นับถือกันเพิ่มเข้าบ้างปรุงขึ้นเป็น "ราชปริตร" แล้วแต่งคาถาคำเตือนพระสงฆ์ผู้ไปสวดให้แผ่เมตตาอธิษฐานให้พระปริตรช่วยคุ้มครองพระเจ้าแผ่นดิน และตั้งใจสวดพระปริตรสำหรับขัดตำนานก่อนสวดพระปริตรนั้นขึ้นว่า "สรชฺชํ สเสนํ สพนฺธุํ นรินฺทํ ปริตฺตา นุภาโว สทา ริกฺยตูติ ผริตฺวาน เมตฺตํ สเมตฺตา ภทนฺตา อวิกฺ ขิตฺตจิตฺตา ปริตฺตํ ภณนฺตุ" แปลว่า "ท่านผู้เจริญทั้งหลาย จงมีจิตเมตตา แผ่เมตตาว่าขออานุภาพพระปริตรจงรักษาพระจอมนระ พร้อมทั้งราชสมบัติ พร้อมทั้งเสนาข้าราชการ พร้อมทั้งพระวงศานุวงศ์ มีจิตไม่

ฟังสวดพระปริตร" โดยที่พระสูตรที่ยกมาเป็นบทสวดที่เรียกว่าพระปริตรนั้น ล้วนเป็นพุทธวจนะที่แสดงพระธรรมคำสั่งสอนทั้งสิ้น จึงถือว่าการสวดพระปริตรเป็นการแสดงธรรม การฟังสวดพระปริตรเป็นการฟังธรรม ดังเห็นจากคำเชิญเทวดาให้มาฟังธรรม (บท "สคฺเค") จบลงด้วยคำประกาศว่า "ธมฺมสฺสวนกาโล อยมฺภทนฺตา" ๓ ครั้ง แปลว่า "ท่านผู้เจริญทั้งหลาย ณ บัดนี้เป็นเวลาฟังธรรม"

ราชปริตร เป็นแบบสวดในงานหลวง คนทั้งหลายเกิดนิยมอยากจะสวดพระปริตรเช่นนั้นในที่อื่น ๆ ต่อไปด้วย จึงได้นำมาสวดในงานพิธีมงคลต่าง ๆ ของประชาชนด้วย จนเป็นประเพณีพื้นเมืองไป แต่ในการสวดนอกงานหลวงนั้นท่านเว้นการสวดตอนต้นเสีย คือคำว่า "สรชฺชํ สเสนํ สพนฺธุํ นรินฺทํ ปริตฺตา นุภาโว สทา รกฺขตูติ" นี้ ตัดออกเสียก่อนใช้ขึ้น "ผริตฺวาน เมตฺตํ สเมตฺตา ภทนฺตา อวิกฺขิตฺตจิตฺตา ปริตฺตํ ภณนฺตุ" และต่อด้วย "สคฺเค กาเม ไปจน ธมฺมสฺสวนกาโล อยมฺภทนฺตา" เช่นเดียวกัน

ราชปริตรได้รับการปรับปรุงขึ้นครั้งแรก คงเป็นอย่างเจ็ดตำนาน ภายหลังปรับปรุงให้ดียิ่งขึ้น จัดไว้ในสิบสองตำนาน เรียกว่า "มหาราชปริตร" และเรียกแบบเก่าแบบเจ็ดตำนานนั้นว่า "จุลราชปริตร" และก็คงใช้กันอยู่ทั้งสองอย่าง การสวดพระปริตรนี้ได้แบบมาจากลังกาทวีปเท่านั้น

ผู้เขียนขอนำเรื่องย่อ ๆ ของการสวดพระปริตรไว้เพื่อให้ได้ทราบถึงประวัติความเป็นมาแต่เพียงเท่านี้ หวังว่าคงจะเกิดประโยชน์ต่อความต้องการรู้เรื่องราวของท่านผู้สนใจตามสมควร

พระประเวศ วุฑฺโฒ

วัดมหาบุศย์

พิมพ์ที่โรงพิมพ์ตำรวจ ถนนเศรษฐศิริ ดุสิต กรุงเทพมหานคร
โทร. 5852647, 5852649 นายประถม บัญญาชลิต ผู้พิมพ์ผู้โฆษณา
พฤษภาคม ๒๕๑๘